

SZABOLCS ISTVÁN

AZ ELSŐ MAGYAR TALAJTANI INTÉZET

BUDAPEST

1984

SZABOLCS ISTVÁN

AZ ELSŐ MAGYAR TALAJTANI INTÉZET

Ismeretes, hogy az 1949-ben alapított, ma a Magyar Tudományos Akadémia Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézete nevet viselő intézményt megelőzően 1919-ben már működött rövid ideig Talajtani Intézet Magyarországon. Ámbár erről az intézetről szakmai körökben tudnak, létrejöttének körülményeiről és tevékenységéről, valamint megszűnéséről nem rendelkezünk a szakirodalomban közleményekkel. Ezért az alábbiakban — a fellelhető forrásmunkákra támaszkodva — igyekszem ismertetést adni az első magyar Talajtani Intézetről.

A múlt század végén és századunk első évtizedeiben Treitz Péter, 'Sigmond Elek és munkatársaik tevékenysége a magyar talajtani tudományt a nemzetközi élvonalba emelte. Méltán keltettek széles körű elismerést mind elméleti kutatásaik, mind a mezőgazdasági gyakorlatban is felhasználható eredményeik, melyek közül számos még mindig alkalmazható, sőt alapot szolgáltat a további kutatómunkához. Az 1919-ben rövid ideig működött első Magyar Talajtani Intézet a Tanácsköztársaság bukása után megszűnt. A két világháború közötti időszakban a magyar talajtan klasszikus művelői, elsősorban Treitz Péter és 'Sigmond Elek igen sokat fáradoztak azon, hogy önálló talajtani intézet alakuljon Magyarországon. Sajnos, csak hazánk felszabadulását követően, 1949-ben alakult ilyen intézet az akkori Földművelésügyi Minisztérium Tudományos Központja szervezésében.

Magyarországon szervezetileg több helyen folyt talajtani kutatás, közülük néhány külön említést is érdemel. A Földtani Intézetben működő talajkutatók — Horusitzky Henrik, Inkey Béla, Timkó Imre, Treitz Péter — más magyar szakemberekkel együtt szervezték meg 1909-ben az Első Agrogeológiai Konferenciát. Ez a rendezvény nyitotta meg a nemzetközi talajtani konferenciák sorát, alapozta meg azt a széles körű együttműködést, amely a Nemzetközi Talajtani Társaság megalakulásához vezetett. A magyar kutatók azóta is részt vesznek a társaság munkájában, és többet közülük mind a múltban, mind a jelenben a társaság vezető tisztségviselői közé választottak.

A másik főbb intézmény, ahol a két világháború közötti időszakban talajtani és részben agrokémiai kutatások folytak, az Országos Kémiai Intézet volt, amelyben különösen 'Sigmond Elek és tanítványai talajtani szakemberek nevelésére is nagy gondot fordítva tevékenykedtek.

Számos vidéki intézményben szintén értékes tevékenység folyt. Magyaróvárott Cserhádi Sándor, majd id. Várallyay György talajtani és agrokémiai munkássága volt jelentős, nemcsak a kutatás, hanem az új szakemberek képzése területén is. Szegeden Herke Sándor és Prettenhoffer Imre, Debrecenben pedig Arany Sándor végzett igen eredményes munkát, különösen a szikes talajok tanulmányozásával és javításával kapcsolatban. Sopronban pedig Fehér Dániel olyan korszerű talajbiológiai iskolát teremtett, melynek hatása mind-

Különlenyomat
Könyv/ 1922

MTA Talajtani és Agrokémiai
Kutató Intézet
KÖNYVTÁR
Budapest

maig érződik. A mezőgazdasági főiskolák és a Műszaki Egyetem egyes tanzékein is figyelemre méltó talajtani tevékenység folyt.

Az önálló talajtani intézetre vonatkozó igény és óhaj a két világháború közötti szakmai körök tevékenységét végig jellemezte. Ennek eklatáns példája a Magyar Mérnök- és Építészegylet Vegyészmérnöki Szakosztályának 1938. évi április hó 6-án dr. Móry Béla szakosztályi elnök vezetésével tartott vitaülése, melyen javaslat született a talajtani kutatómunka fejlesztését és gyakorlati eredményeinek hasznosítását célzó országos szervezet kiépítésére. Az ülésen a kor vezető talajtani és agrokémiai szakemberei tartottak előadásokat ('Sigmond Elek, Zucker Ferenc, Kreybig Lajos, Kotzmann [Mados] László, Arany Sándor, Herke Sándor, Dworak Lajos, Hatos Géza, di Gléria János). Ezek a magyar talajtani és agrokémiai eredményeket összegezték, különös tekintettel a termelés által felvetett kérdésekre. Az előadásokat mind tematikailag, mind az előadók személyét tekintve úgy választották ki, hogy azok reprezentálják a tudományág eredményeit, és közvetett módon mutassanak rá a tudomány alkalmazását és további fejlődését szolgáló intézményrendszer megteremtésének szükségességére. A javaslat egyértelműen talajtani intézet létrehozását tartja szükségesnek. Ebben a javaslatban utalás történik arra, hogy a magyar mezőgazdaság fejlesztésében igen nagy szerepe van a vegyészmérnökök tevékenységének. Hivatkozik a javaslat továbbá arra, hogy a hazai talajviszonyok jobb megismerése az előfeltétele a mezőgazdasági termelés határfoka emelésének. Ugyancsak foglalkozik a javaslat azokkal az összefüggésekkel, amelyek a növénytermesztés és a talajtulajdonságok között fennállnak. Ezért tartja szükségesnek egyrészt a talajtani kutatómunkát, másrészt e munka eredményeinek fokozottabb gyakorlati hasznosítását. Utal az akkor már folyamatban levő országos talajterképezési akcióra, melynek során 1 : 25 000-es léptékben készültek részletes és világviszonylatban is úttörőnek számító talajterképek.

Az igen részletes és szakszerű kérdésfelvetés és indoklás után tért rá a javaslat azokra a pontokra, amelyek megvalósítását időszerűnek tartja. Ezek között fokozottabb talajtani vizsgálatokat javasol, szoros kapcsolatban a talajművelési és trágyázási rendszerekkel, talajjavításokkal, öntözéssel és lecsapolással, továbbá az erózió leküzdésére foganatosított sajátos művelési módokkal. Felveti annak szükségességét is, hogy a mezőgazdasági termelésbe be nem vont jelentős területeket tanulmányozni kell abból a célból, hogy miképp hasznosíthatók. Ide tartoznak a különböző típusú szikes talajok, homok- és tőzegterületek stb. Érdekes megjegyezni, hogy a javaslat e fejezete 1 millió kat. holdnál nagyobbra becsüli e területek kiterjedését. Az a megjegyzés is figyelemre méltó, hogy hazánk az átlagtermések tekintetében Európában a 16. helyet foglalja el. A javaslat ismételten hangoztatja, hogy hazánk gazdaságában a termőföld milyen nagy értéket jelent.

A továbbiakban a javaslat felvázolja a létesítendő önálló talajtani intézet szerkezeti felépítését is. Öt osztályt javasol (talajterképezési, talajművelési és trágyázási, talajjavítási, vízgazdálkodási és talajkataszteri osztályok). Állást foglal amellett, hogy a létesítendő intézetnek vidéki talajtani kirendeltségei is legyenek. A tevékenységre vonatkozóan mind a kutatói, mind a szaktanácsadási feladatokat javasolja az intézet számára. Az igen terjedelmes és részletes javaslat foglalkozik a kiépítendő szaktanácsadói szervezetek feladataival és tevékenységük megindoklásával is.

A javaslatot dr. Kotzmann László vezetése alatt létrehozott bizottság igen részletes „Megokolás”-sal egészítette ki. Ez az igényes szakmai, sőt tudomány-

politikai tanulmány vázolja, hogy Magyarország talajainak mi a jelentősége a jelenben, és mi lehetne a jövőben nemzetgazdasági szerepe. Ezenkívül fejtegeti, hogyan vált a talajtan önálló tudományággá, milyen körülmények tették ezt szükségessé, és melyek az elméleti és gyakorlati következmények.

A „Megokolás” részletesen kifejti azt a feladatkört, sőt tematikát is, melyet a létrehozandó Központi Talajtani Intézet számára javasol. Részletesen kitér az egyes osztályok tevékenységére. A terv egy része ma is reálisnak tekinthető.

Érdekes lenne a fentebb hivatkozott szakosztályi ülés határozatait részletesebben is elemezni, ugyanis jól tükrözi a szakmai körökben a háborút közvetlen megelőző években uralkodó nézeteket és elképzeléseket. Sajnos, erre jelen tanulmányban nincs mód. Az ülés anyagát csak annak illusztrálására kívántam ismertetni, hogy az önálló talajtani intézet iránti igény a Tanácsköztársaság idején működött Talajtani Intézet megszüntetése után sem lóhadt le.

Az ülésanyag könyvalakban megjelent. A kötetben, mely 1938-ban a Magyar Mérnök- és Építészegylet kiadásában jelent meg, igen részletes anyag található nemcsak egy elképzelt talajtani intézet tudományos feladataival kapcsolatban, hanem az akkori talajtani tudomány és magyar mezőgazdasági vonatkozásainak szinte teljes spektrumáról. Az ülésen részt vett szakemberek főleg saját kutatási területeik problémáit ismertetik, de kitérnek azok szervezeti vonatkozásaira is. Valószínű, hogy az ülést, illetve a kötet kiadását gondos előkészítő munka előzte meg, hiszen a dolgozatok a szakterület jóformán minden aktuális kérdését felölelik, ismétlések és átfedések nélkül. A teljességre való törekvés azt is magával hozta, hogy egyesek szűkebb tematikájukon túlmenően rokon területekről is közölnek ismertetéseket, így például di Gléria János, akinek a talajkémia volt a szakterülete, ebben a kötetben a növényvédő szerekről ír. Zucker Ferenc, aki első talajbiológusaink közé tartozott, agrokémiai kérdések mellett előadást tartott a mezőgazdaság jövedelmezőségéről is. Különleges helyet foglalnak el a munkában a szikes talajokkal kapcsolatos dolgozatok, valamint az öntözés és talajjavítás kérdései.

Az ülésen, illetve a könyvben az akkori magyar talajtani tudomány jóformán minden kiemelkedő alakja szerepelt. Ballenegger Róbert egyetemi tanár, a talajtani tudomány már akkor is hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt elismert egyénisége valószínűleg nem vett részt az ülésen, mert sem az előadók közt, sem a vitában neve nem található. Ez a körülmény azért is figyelemre méltó, mert mint későbbiekben látni fogjuk, a Tanácsköztársaság alatt működött Talajtani Intézet létrehozásában és tevékenységében részvétele döntő volt.

A szóban forgó ülésen elhangzottak olyan megállapítások is, amelyek az akkori politikai, társadalmi és közgazdasági viszonyok között igen jellemzőek voltak, így pl. az, hogy a „Megokolás” „száz esztendő múltán 17,5 millió magyarnak a megélhetését” kívánja biztosítani, továbbá „legalább 2,8 millió kat. holdon” kíván öntözni. Érdekes, hogy „a mai átlagtermések közel háromszorosát” tervezi megtermelni az öntözött területeken, míg a nem öntözött területeken perspektivikusan is csupán 35⁰/₀ termésemelkedéssel számol.

Az ülésen dr. Kállay Miklós, a későbbi miniszterelnök is részt vett, aki ebben az időben az Országos Öntözésügyi Hivatal elnöke volt. Felszólalásában lelkesen támogatja a Talajtani Intézet megalapítását, s kijelenti:

„Én, ki ma az öntözési problémákkal foglalkozom, talán legközvetlenebbül tapasztalom azt a sajnálatos tünetet, hogy milyen mostoha állapotban van ez a tudományág, mennyire nem haladhatunk előre a kutatásban és az észleletek feldolgozásában. Sajnos, távolról sem tartunk ott, hogy az elért eredményekre biztosan építeni lehetne. Pedig nagyon igaz az, hogy nagyon nehéz lesz az öntözés terén valamit teremteni, sőt még csak megindítani is, anélkül, hogy talajtani kérdésekben teljesen tisztán ne lássunk. Pedig úgy látom, hogy valóban kiváló szakembereink vannak és tudományos anyag is rendelkezésünkre áll. De ha adott eset kapcsán reá van utalva az ember erre a tudományra, akkor kiderül, hogy nem tudjuk gyakorlati szempontból értékesíteni. Ezért ezt a javaslatot nagyon helyesnek és megokoltnak tartom. A javaslat megvalósulása módot nyújt arra, hogy hiánytalanul megismerhessük mindazt, amit már a tudomány felderített, megismerhessük tudásunk hiányosságait és az összes szakférfiak bevonásával, az eddigi tapasztalatokra támaszkodva, ezeket a hiányokat pótolhassuk. Nagyon igaz az, hogy sajnálatos pazarlásnak kell minősítenünk a szellemi erők szétforgácsolását. Ez pedig elkerülhetetlenül bekövetkezik, ha tudósaink, tudományos intézményeink egymástól elkülönülve, egymás eredményeinek ismerete és felhasználása nélkül, összefogó rendszer hiányában törnek előre, és nem tudja egyik, hogy mit csinál a másik. Ily módon egymást ki nem egészítő, sőt egymás eredményeit lerontó munkák folynak.

A javaslatot és az indítványt helyesnek tartom, most csak az a kérdés, hogy miként lássunk annak megvalósításához.”

A kor szellemére jellemző, hogy a több mint 200 oldalon kiadott, az ülés minden részletét tartalmazó anyag, mely sokat foglalkozik a magyar talajtani kutatás történetével, annak szervezeti kérdéseivel, azt a tényt egy szóval sem említi, hogy 1919-ben önálló talajtani intézet létesült és funkcionált. Igaz, hogy a két háború közötti szakirodalom sem járt el másképpen.

A felszabadulás után is csupán néhány mondat látott napvilágot a szakajtóban az 1919-es Talajtani Intézetéről. *Ballenegger Róbert* és *Finály István*: „A magyar talajtani kutatás története 1944-ig” (Akadémiai Kiadó, Budapest 1963) című könyvében Ballenegger mindössze a következőket írja erről a kérésről:

„A világháború befejezése zökkenőt jelent az agrogeológiai osztály működésében. 1919 elején a Földtani Intézet agrogeológiai osztályát megszüntették, s a kísérletügyi szakkör keretében felállított Mezőgazdasági Növénytani Állomás alosztályaként Országos Talajtani Intézet elnevezéssel szervezték át. Az új intézet vezetője Treitz Péter, tagjai Timkó Imre, Ballenegger Róbert és Maros Imre. 1921 tavaszán a Talajtani Intézet megszűnt, s újra helyreállt a Földtani Intézet agrogeológiai osztálya”.

Ma már csak találgatni lehet, mi az oka annak, hogy az az ember, aki a Tanácsköztársaság alatt működő Talajtani Intézet egyik legilletékesebb tevékeny részvevője volt, miért korlátozódik a fenti rövid mondatokra. Valószínű, hogy az intézet működésével és főleg megszüntetésével kapcsolatos események Ballenegger magatartásában nagyfokú tartózkodást eredményeztek. Ezt lát-szik alátámasztani az is, hogy a felszabadulás után tudományos és tudomány-szervezési előadásokon, vitákon stb. soha sem ejtett szót az 1919-es Talajtani Intézetéről.

Az intézet történetének feldolgozása során így főleg a fennmaradt levéltári anyagokra voltam utalva, melyek kivétel nélkül az Országos Levéltár K szekciójában található. Emellett feldolgoztam a hazai és nemzetközi talajtani szakirodalomban fellelhető, a kérdésre vonatkozó anyagokat is.

Előkészületek a Talajtani Intézet megalakítására, az intézet létrejötte

Mint az előzőekben rövid utalás történt rá, a hazai talajtani kutatás az 1869-ben alapított M. Kir. Földtani Intézetben indult meg, s ez az intézet szervezte az 1909-ben rendezett I. Nemzetközi Agrogeológiai Konferenciát Budapesten. Mind a talajtani szakemberek számát, mind az anyagiakat, mind pedig a munka volumenét tekintve ebben az intézetben folyt hazánkban abban az időben a legjelentősebb talajtani kutatás. A talajtani részleg M. Kir. Földtani Intézet agrogeológiai osztálya néven működött. Ehhez magyarázatul hozzá kell fűzni, hogy a múlt század végén és e század elején az agrogeológia és talajtan kifejezéseket szinoníme használták, még nem vált a talajtan önálló, a geológiától különböző tudományággá. Ezért a továbbiakban a talajtan és agrogeológia kifejezések váltakozva fognak szerepelni annak megfelelően, ahogy az írásbeli dokumentumokban találhatók.

Az „agrogeológia” és „talajtan” kifejezések nemcsak elnevezési különbségeket takarnak, hanem elvi tudománytörténeti jelentőséggel is bírnak. Mint ismeretes, a talajtan a fiatal tudományágak közé tartozik, megalapítását Dokucsajev tevékenységétől számítják. Alig több mint 100 évre tehető az az időszak, mióta talajtanról mint önálló tudományról beszélünk. Természetesen az átmenet nem hirtelen történt, ezért találjuk az „agrogeológia” kifejezést kb. a második világháborúig váltakozva a „talajtan” elnevezéssel hazai szakirodalmunkban.

A Földtani Intézet agrogeológiai osztálya évtizedeken keresztül jelentős tudományos és szakirodalmi tevékenységet fejtett ki, melyről a Földtani Intézet jelentéseinek sok évfolyama tanúskodik. Itt készültek el az első áttekintő és részletes talajtani térképek. Ezek közül ki kell emelni azokat a gazdálkodást is segítő részletes térképanyagokat, melyeket az intézet munkatársai különösen az akkori állami és magánkézben levő nagybirtokok területéről készítettek.* Ezek világszerte is az első, a kor színvonalán élen járó mezőgazdasági talajtérképeknek tekinthetők. Különböző, de mindig nagy léptékben készültek, és arra törekedtek, hogy a talajviszonyok ábrázolásán kívül a gazdálkodás és talajhasznosítás lehetséges módozataira is kitérjenek.

Természetesen az agrogeológiai munkára rányomta a bélyegét az a körülmény, hogy a talajok változásával kapcsolatban elsősorban a geológiai vagy azzal rokon kérdésekkel foglalkoztak, és csak később kezdték bevezetni a kémiai, fizikai és más talajvizsgálati módszereket. Ennek a magyarázata nemcsak az, hogy az Országos Földtani Intézet kebelén belül működött az osztály, hanem az is, hogy ez a tendencia akkoriban világszerte elég általános volt.

*Horusitzky H.: Muzsla és Béla község határainak agronom—geológiai viszonyai. A Magyar Kir. Földtani Intézet Evkönyve. XII. kötet 2. füzet, Bp. 1898.

Béla van Inkey: Mezőhegyes und Umgebung von agronom-geologischem Gesichtspunkte. Mittheilungen aus dem Jahrbüchle der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt X. Band, 8. (Schluss)-Heft Bp. 1898.

Peter Treitz: Bodenkarte der Umgebung von Magyar-Óvár (Ung. Altenburg) Mittheilungen aus dem Jahrbuche der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt. XI. Band 7. Heft Bp. 1898.

H. Horusitzky: Die Agro-Geologischen Verhältnisse des III. Bezirkes (Ó-Buda) der Haupt- und Residenzstadt Budapest, mit besonderer Rücksicht auf die Weincultur. Mittheilungen aus dem Jahrbuche der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt. XII. Band, 5. (Schluss)-Heft, Bp. 1901.

W. Güll, A. Liffa und E. Timkó: Über die Agrogeologischen Verhältniss des Ecsedi Láp. Jahrbuche der Kgl. Ung. Geologischen Anstalt XIV. Band 5. Heft, Bp. 1906.

Előkészületek a Talajtani Intézet megalakítására, az intézet létrejötte

Mint az előzőekben rövid utalás történt rá, a hazai talajtani kutatás az 1869-ben alapított M. Kir. Földtani Intézetben indult meg, s ez az intézet szervezte az 1909-ben rendezett I. Nemzetközi Agrogeológiai Konferenciát Budapesten. Mind a talajtani szakemberek számát, mind az anyagiakat, mind pedig a munka volumenét tekintve ebben az intézetben folyt hazánkban abban az időben a legjelentősebb talajtani kutatás. A talajtani részleg M. Kir. Földtani Intézet agrogeológiai osztálya néven működött. Ehhez magyarázatul hozzá kell fűzni, hogy a múlt század végén és e század elején az agrogeológia és talajtan kifejezéseket szinoníme használták, még nem vált a talajtan önálló, a geológiától különböző tudományággá. Ezért a továbbiakban a talajtan és agrogeológia kifejezések váltakozva fognak szerepelni annak megfelelően, ahogy az írásbeli dokumentumokban találhatók.

Az „agrogeológia” és „talajtan” kifejezések nemcsak elnevezési különbségeket takarnak, hanem elvi tudománytörténeti jelentőséggel is bírnak. Mint ismeretes, a talajtan a fiatal tudományágak közé tartozik, megalapítását Dokucsajev tevékenységétől számítják. Alig több mint 100 évre tehető az az időszak, mióta talajtanról mint önálló tudományról beszélünk. Természetesen az átmenet nem hirtelen történt, ezért találjuk az „agrogeológia” kifejezést kb. a második világháborúig váltakozva a „talajtan” elnevezéssel hazai szakirodalmunkban.

A Földtani Intézet agrogeológiai osztálya évtizedeken keresztül jelentős tudományos és szakirodalmi tevékenységet fejtett ki, melyről a Földtani Intézet jelentéseinek sok évfolyama tanúskodik. Itt készültek el az első áttekintő és részletes talajtani térképek. Ezek közül ki kell emelni azokat a gazdálkodást is segítő részletes térképanyagokat, melyeket az intézet munkatársai különösen az akkori állami és magánkézben levő nagybirtokok területéről készítettek.* Ezek világszerte is az első, a kor színvonalán élen járó mezőgazdasági talajtérképeknek tekinthetők. Különböző, de mindig nagy léptékben készültek, és arra törekedtek, hogy a talajviszonyok ábrázolásán kívül a gazdálkodás és talajhasznosítás lehetséges módozataira is kitérjenek.

Természetesen az agrogeológiai munkára rányomta a bélyegét az a körülmény, hogy a talajok változásával kapcsolatban elsősorban a geológiai vagy azzal rokon kérdésekkel foglalkoztak, és csak később kezdték bevezetni a kémiai, fizikai és más talajvizsgálati módszereket. Ennek a magyarázata nemcsak az, hogy az Országos Földtani Intézet kebelén belül működött az osztály, hanem az is, hogy ez a tendencia akkoriban világszerte elég általános volt.

*Horusitzky H.: Muzsla és Béla község határainak agronom—geológiai viszonyai. A Magyar Kir. Földtani Intézet Evkönyve. XII. kötet 2. füzet, Bp. 1898.

Béla van Inkey: Mezőhegyes und Umgebung von agronom-geologischem Gesichtspunkte. Mittheilungen aus dem Jahrbüchle der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt X. Band, 8. (Schluss)-Heft Bp. 1898.

Peter Treitz: Bodenkarte der Umgebung von Magyar-Óvár (Ung. Altenburg) Mittheilungen aus dem Jahrbuche der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt. XI. Band 7. Heft Bp. 1898.

H. Horusitzky: Die Agro-Geologischen Verhältnisse des III. Bezirkes (Ó-Buda) der Haupt- und Residenzstadt Budapest, mit besonderer Rücksicht auf die Weincultur. Mittheilungen aus dem Jahrbuche der Kgl. Ungarischen Geologischen Anstalt. XII. Band, 5. (Schluss)-Heft, Bp. 1901.

W. Güll, A. Liffa und E. Timkó: Über die Agrogeologischen Verhältniss des Ecsedi Láp. Jahrbuche der Kgl. Ung. Geologischen Anstalt XIV. Band 5. Heft, Bp. 1906.

Treitz Péter, a Földtani Intézet főagroteológusa később ismertetésre kerülő 1920-as javaslata kitér arra is, hogy már 1913 elején megkezdődött az agroteológiai osztály önállósulási folyamata. Azzal érveltek, hogy a hely a Földtani Intézetben nem elegendő az agroteológiai osztály számára, viszont az Ampelológiai Intézetben bőven van hely, még az osztály elhelyezésére is.

1915 februárjában ülést tartottak az agroteológiai osztály kitelepítése tárgyában. Ezen Lóczy Lajos igazgató elnöklésével Szontagh Tamás dr. igazgató, Treitz Péter, Horusitzky Henrik és Timkó Imre főgeológusok, valamint Ballenegger Róbert geológus vettek részt.

Az ülés jegyzőkönyve ellentmondásos olyan értelemben, hogy több helyen az agroteológiai osztály kitelepítéséről, más helyeken pedig új intézet alapításáról beszél. Így pl. a jegyzőkönyv szerint:

„Treitz Péter jelentést tesz arról, hogy Lóczy Lajos dr. igazgató úr szóbeli megbízása alapján dr. Degen Árpád igazgató úrnak az osztály eddigi működését és munkakörét, továbbá az osztálynak új helyiségében való felállításkor felmerülő szükségleteit illetőleg felvilágosításokkal szolgált. Első sorban egy dolgozatban összeállította az agroteológiai osztály történetét és az osztálynak működését az alapítástól számítva mai napig: továbbá tervezetet dolgozott ki az osztály által a jövőben végzendő munkáról. A munka másolatát benyújtotta az igazgatóságnak. Ezen munkán kívül még költségvetést is készített, amelyben az új intézet szükségletei és a felszerelés és berendezésre szóló költségek voltak felsorolva. Ebben a költségvetésben a laboratórium felszerelésére szükséges összeget dr. Ballenegger Róbert úr állította össze.”

Nem követhető nyomon e jegyzőkönyv további sorsa és a benne levő elgondolások realizálásának az útja. A későbbiekben ismertetésre kerülő iratokból következtetni lehet arra, hogy az új intézet alapítását elsősorban a Földtani Intézet agroteológiai osztályának szakemberei szorgalmazták, míg az intézet vezetése szerette volna a kérdést más úton megoldani, és az intézet integritását megőrizni. Ezt támasztja alá az a földművelésügyi miniszterhez címzett felterjesztés, melyet Lóczy Lajos 1918. november 18-án keltezett. Ebben arra hivatkozik, hogy a

„több mint 20 év előtt létesített agroteológiai osztály dacára jelentékeny számú tagjainak (5), mindeddig azért nem fejthetett ki elegendő gyakorlati tevékenységet, mert az agroteológiai tudományok újabb időbeli rohamos fejlődéséhez képest a földtani intézet évek óta meg nem újított (indemnitási) költségvetése nem engedte meg a szükséges laboratóriumi felszerelések beszerzését és a gazdasági termelés tanulságainak kísérleti szempontból való figyelembevételét”.

E beadványban javasolja, hogy egy megszerzendő telken vagy épületben helyezték el és fejlesszék az agroteológiai osztályt.

„A földtani intézet agroteológiai osztálya eddigi szervezetével meghagyandó a mostani kötelékben; kibővített munkaköréhez képest adassék hozzá a szőlőkert és erdőművelés talajvizsgálói kara is az egységes kutatás és ennek gyakorlati értékesítése javára. Külső munkatársak a gazdakörökből is alkalmaztassanak, hogy a talaj megítélése termelés szempontjából minél szélesebb körben terjedjen.”

1918. november 20-i kelettel a Földtani Intézet munkatársai: Treitz Péter, Ballenegger Róbert, Timkó Imre, Horusitzky Henrik az igazgatónak levelet írtak, melyben kérik, hogy a felterjesztést ne küldje el. Indoklásul a következőket írják:

„Nem tartjuk ugyanis a mostani időt alkalmasnak arra, hogy ilyen fontos kérdéseket, mint aminők az agroteológiai osztály hovátartozósága és munkapro-

ramja, eldönthessünk. Ebben a kérdésben azt hisszük, meg kell hallgatni az illetékes szakférfiaknak, a gazdatársadalomnak és a kísérletűgynek a véleményét is. Evégből egy gondosan előkészített enquete volna összehívandó, a melynek meghallgatása után lehetne csak eldönteni azt a kérdést, hogy az agrogeológiai térképezés a mai alárendelt helyzetében maradjon-e meg a Földtani Intézetben, vagy önálló intézménnyé fejlesztessék ki."

Lóczy Lajos h. államtitkárnak, a Földtani Intézet igazgatójának egy későbbi, a földművelésügyi miniszterhez írt felterjesztéséből derül ki, hogy 1918. november 18-i levele nem nyert továbbítást a minisztériumhoz.

1919. március 16-án a magyar földművelésügyi miniszter 67 140/IX. 2. 1919. sz. rendelete az új intézetet megalapítja és annak vezetőjéül Treitz Pétert nevezi ki. Mint írja: „A helyi viszonyok miatt a mostani helyiségeiben marad (az intézet)", de kilátásba helyezi azt, hogy a földtani intézet kötelekéből az új intézmény helyileg is elkerül.

Az okmányban sem határozták meg azt pontosan, hogy az újonnan létrehozott szervezeti egység „állomás", osztály vagy intézet lesz-e. Ezeket a kifejezéseket eléggé rendszertelenül, váltakozva alkalmazzák az újonnan létrehozott „agrogeológiai", más helyen „talajtani" intézményre.

A Magyar Földművelésügyi Minisztérium aktáján, de a keletből ítélev (V. 3. 381/1919. szám) már a Népbiztosság által hozott rendelet intézkedik „A Földtani Intézetben működő agrogeológiai osztálynak az Országos Növénytani Intézetbe való áthelyezése" tárgyában. Ez az okmány a Földtani Intézetnek szólt. Itt az szerepel, hogy az intézmény elnevezése „Országos Talajtani Intézet". Hatáskörébe utalják mindazon ügyeket, melyek eddig a Földtani Intézet agrogeológiai osztályához tartoztak. Így az új intézet feladatává válik Magyarország talajainak és egyéb felszíni képződményeinek tanulmányozása és térképezése, de emellett a talajjavítások, talajcsuszamlások és a gazdasági vízellátás kérdéseiben hivatalos szakvélemények adása is. Rendelkezik az okmány az új intézet személyi állományáról is, és a Földtani Intézetből Treitz Péter, Timkó Imre, Maros Imre és Ballenegger Róbert geológusok, továbbá Heidt Dániel térképrajzoló és Dömök Teréz műszaki rajzoló áthelyezéséről intézkedik.

Részletesen foglalkozik a továbbiakban a Talajtani Intézet részére szükséges felszerelési tárgyak átadásáról. Az igen aprólékos és feltehetően az agrogeológiai osztály viszonyait jól ismerő szakember vagy szakemberek által elkészített átadási szabályok után likvidáló bizottságot nevez ki, melyben a Földtani Intézet részéről Pálfy Mór és Emort Kálmán, a Talajtani Intézet részéről Treitz Péter és Ballenegger Róbert kapnak helyet.

Ezt követően ugyancsak nagy részletességgel utal a bizottság ügyrendjére és véleményeltérések esetén követendő eljárási szabályokra.

A Magyar Földművelésügyi Népbiztosság 2881/IX. B./1919. sz. határozata már az „Országos Talajtani Állomás" tudományos beosztásának ügyében intézkedik; és címzése: „Budapest, II., Debrői út 15.". A Debrői út jelenlegi neve Herman Ottó út, a mai Talajtani és Agrokémiiai Kutató Intézet is itt működik.

A hivatkozott dokumentum (Országos Levéltár K szekció) megerősíti Treitz Pétert „állomásvezető" beosztásában, míg osztályvezető geológusoknak Timkó Imrét és Ballenegger Róbertet nevezi ki, geológusnak pedig Maros Imrét. Ezek a rendelkezések 1919. VII. 9-i kelttel vannak ellátva a Földművelésügyi Népbiztosság hivatalos aktáján. Mint az előzőekből látható, magának az intézetnek a megalapítása néhány nappal a Tanácsköztársaság megalakulása

előtt, még a Károlyi-kormány idején történt. A szóban forgó aktán (Magyar Földművelésügyi Népbiztosság, iktatókönyvi szám 2881/1919.) Ballenegger Róbert kézírásával és szignójával található az egész anyag, melyet Réthy osztályvezető hagyott jóvá. Több más aktán is Ballenegger írása található, aki az adott időszakban nyilvánvalóan az ügy minisztériumi előadója is volt.

Még az átköltözést megelőzően a Földtani Intézet igazgatója, Lóczy Lajos beadványt készít a minisztérium részére, melyben azt javasolja, hogy az új intézmény a földtani intézetből semmiféle eszközt ne vigyen magával, mert mint írja: „Tudtunkkal a kísérleti intézmény elsőrendű chemiai laboratóriummal bír.”

Mint az előzőekben kiderült, ezt a kérést nem vették figyelembe, és a felszerelési tárgyak megosztásáról is részletesen intézkedtek. Azért kell ezt a tényt kiemelni, mert mint látni fogjuk, a visszaköltözés során évekig tartó, rengeteg papírt és figyelmet követelő eljárás következett hasonló kérdésekben.

A Magyar Földművelésügyi Népbiztosság 504./1919. IX. B. sz. alatt adta ki az Országos Talajtani Állomás szervezeti szabályzatát. Az alábbiakban teljes terjedelmében ismertetjük. Nemcsak azért, mert jó képet ad arról, hogy milyen feladatokkal és szervezetben kívánták azt működtetni, hanem arról is, hogy a fő feladatok olyanok voltak, melyek megoldásának szükségességét a későbbi időszakokban újlag felvetették, de ezek csak a felszabadulás után, az önálló Talajtani Intézet létrejöttével voltak biztosíthatók.

„Az Országos Talajtani Állomás SZERVEZETI SZABÁLYZATA

I. Az intézet címe, működési köre és feladata

1. Az intézet címe: „Országos Talajtani Állomás”. A Földművelésügyi Népbiztosságnak alárendelt különálló tudományos intézmény, melynek működési köre a Magyar Tanácsköztársaság egész területére terjed ki.

2. Célja: a) Magyarország részletes talajtani felvétele, a felvétel eredményeinek a tudomány és a földművelés igényeinek megfelelő módon való ismertetése.

b) E végből elkészíti és kiadja Magyarország általános és részletes talajtani térképeit, továbbá Magyarország különféle talajainak mintáiból gyűjteményt állít össze.

c) A rendszeres munkaterv alapján készülő felvételeken kívül az állomás végzi azoknak a területeknek részletes talajtani felvételét, amelyeken a mezőgazdasági kísérletügyhöz tartozó intézmények kísérleteket végeznek. A kísérletek folyamán állandóan vizsgálja a talajokon végbemenő változásokat.

d) A talajtani felvételek alapján az állomás hivatalos szakvéleményeket ad talajjavítási, talajcsuszamlási, gazdasági, vizellátási és általában minden, a talajtan körébe vágó szakkérdésekben.

II. Az állomás szervezete és személyzete

3. a) Az állomás élén az állomás vezetője áll, aki az állomás két osztályvezető geológusával az állomás tanácsát alkotja.

b) Az állomás tanácsa irányítja az intézmény működését; készíti és jóváhagyás végett a földművelésügyi népbiztosság elé terjeszti a következő naptári évi felvételi tervezetét; előkészíti az intézet költségelőirányzatát, felügyel a jóváhagyott felvételi terv pontos keresztülvételére, előterjeszti évenként egyszer az intézmény működéséről szóló jelentést, melyet nyomtatásban is megjelentet.

c) Ezenkívül a tanács gondoskodik a hasonló célú és más tudományos intézetekkel való kapcsolatáról.

d) A tanácsnak egyik tagja a pénztár és a leltár kezelésével bízatik meg.

f) Minden osztályvezető geológushoz segéderőként egy vegyész van beosztva, aki a felvételekhez szükséges vegyi vizsgálatokat végzi.

g) A talajtani felvételekhez, továbbá tudományos, esetleg gyakorlati tekintetben fontos talajtani kérdések megoldásához az állomás esetről esetre olyan szakembereket is igénybe vehet, akik nem tartoznak az intézmény kötelékébe. Ilyen külső munkatársak a talajtani állomás megbízásából végzett vizsgálataikról az állomásnak tesznek jelentést, amely gondoskodik az eredmények közzétételéről.

h) Az állomás térképészei a felvevő geológusok részére szükséges térképek előkészítésével és az elkészített talajtani térképek másolásával foglalkoznak.

III. A talajtani térképek kiadása és a talajtani vizsgálatok eredményeinek ismertetése

a) Az állomás fő feladata az ország talajainak térképezése. Az elkészített térképeket a megfelelő magyarázó szöveggel megjelentetni tartozik. Elsősorban Magyarország átnézetes talajtérképe adandó ki 1:750 000-es mértékben. Ezután az egyes vármegyék talajtérképe adandó ki 1:200 000-es mértékben.

b) A talajtani kutatások eredményeit az állomás az évente megjelenő: „Az Országos Talajtani Állomás Évkönyve” c. kiadványában adja ki.

IV. Laboratóriumi vizsgálatok

a) Az állomás laboratóriuma csak a térképezéssel kapcsolatban gyűjtött talajminták vizsgálatával foglalkozik. Magánosok részére talajvizsgálatot az egyes vegyvizsgáló állomások végeznek.

V. Az országos Talajtani Állomás külön költségvetéssel bír és minden erre vonatkozó, valamint minden egyéb dologi és személyi, nem különben szakkérdésekben közvetlenül ír föl a felettes hatósághoz és közvetlenül levelez minden hivatallal. Az Országos Növénytan Intézet tanácsának az Országos Talajtani Állomás vezetője, vagy ennek helyettese rendes tagja, abban a többi állomással való szükséges közreműködést megbeszéli, azonban szak-, személyi, és költségvetési ügyekben az intézeti tanácstól teljesen függetlenül jár el.

A vidéken működő kísérleti intézetek (állomások) talajtani vagy agrikultúr osztályainak szakkérdésekben megbízásokat adhat, melyet azok rendes munkakörükön belül elvégezni tartoznak.

Budapest, 1919. június hó 27.

Népbiztosság helyett:
Steinecker”

A Talajtani Intézet rövid tevékenysége

A Tanácsköztársaság rövid fennállása alatt aránylag nagy gondot fordított az új intézetre, különösen, ha tekintetbe vesszük azt, hogy az akkori gazdasági, közlekedési stb. viszonyok milyen nehezek voltak, és az új intézmény is mennyi kezdeti nehézséggel küzdött. Így pl. telefonnal sem rendelkezett.

A Földművelésügyi Népbiztosság néhány olyan probléma megvizsgálására és javaslatételre hívta fel az intézetet, amelyeknek az adott időszakban közvetlen gyakorlati jelentőségük volt, vagy úgy vélték, hogy ilyen jelentőségük van.

Ezek közül az egyik a Küzdényi Szilárd „talajművelési próbagépével” való kísérletezés. Küzdényi Szilárd talajművelő gépe a kor szakirodalmában

több helyen szerepel, összefoglaló értékelése pedig megtalálható Ballenegger—Finály korábban idézett könyvében. A módszer lényege az volt, hogy egy sajátos ekével a talaj forgatás nélküli lazítását végezte el, elsősorban azzal a céllal, hogy az őszi-téli csapadék a kedvezőtlen tulajdonságú talajokba jobban behatolhasson és összegyűlhessen. A módszer a mai altalajlazításhoz hasonló, talajtakarással és más eljárásokkal is kiegészült. A talajtani intézet megalakulásának időszakában ez a módszer évtizedes múltra tekintett vissza. Hogy a Népbiztosság kiemelten foglalkozott vele, az valószínűleg azzal magyarázható, hogy Küzdényi Szilárd a kísérleteket az intézet két vezető szakemberével, Treitz Péterrel és Ballenegger Róberttel együtt folytatta ebben az időszakban. A fennmaradt iratok a kísérletekről és azok eredményeiről keveset szólnak, főleg utazási engedélyeket, kiküldetési rendelvényeket és költségutalványozásokat tartalmaznak.

A másik kérdéscsoport, melynek vizsgálatára egy szakértői értekezlet keretén belül az újonnan alakított Talajtani Intézet segítségével a Népbiztosság nagy gondot fordított, a szikes talajok javítása volt. Az értekezleten, melyet 1919. május 31-re hívtak össze, a kor legjobb szakemberei is részt vettek, néhány gyakorlati szakemberen kívül többek között Réthly Antal, 'Sigmund Elek, Timkó Imre, Bogdánfy Ödön, Ballenegger Róbert, Treitz Péter. Az értekezlet jegyzőkönyve is fennmaradt. Ebből kiderül, hogy az értekezlet nagyon általános kérdések körül forgott, és olyan javaslatok születtek, amelyek nagy része nem volt új. A javaslatok lényege az volt, hogy a talajvizsgálatokat tovább kell folytatni, a kedvezőtlen, elsősorban szikes talajokat meg kell javítani, és elő kell mozdítani az öntözés fejlesztését. Nem maradt nyoma annak, hogy az értekezlet után milyen intézkedések születtek.

A harmadik kérdéscsoport, amellyel az új intézet vonatkozásában a Földművelésügyi Népbiztosság foglalkozott, az intézet talajtani felvételezési tervezete volt. Az intézet igazgatója által 1919. május végén összeállított munkatervben Budapest és közvetlen környékének talajtani felvételezését kívánják évi tervük keretében elvégezni. A téma indoklása mellett az igazgató anyagi lehetőségeket, „a felvételi munkánk zavartalan keresztül vitele érdekében a hatóságokhoz szóló nyílt rendeletet is” kér a munkálatok elvégzéséhez.

Nem maradt további nyoma annak, hogy mi történt e tervek megvalósítása terén.

Bár már a Tanácsköztársaság bukása után történt, amikor nyilvánvaló volt, hogy az intézet nem maradhat fenn sokáig, de 1919. szeptember 25-én Treitz Péter még engedélyt kér a minisztériumtól a költségvetés beküldésének időpontja módosítására, melyet október 16-án egy részletes elaborátum formájában be is terjeszt. Ezt már nem mint intézetigazgató, hanem állomásvezetőként írja alá, jöllehet, a korábbi okiratokon a fej- és körbélyegzőn mindenütt „Országos Talajtani Intézet” szerepel.

Az igen részletes költségvetés kitér szervezeti, személyi és tárgyi kérdésekre. Bevezetőjében elég ellentmondásosan tartalmazza a Talajtani Állomás létrejöttének körülményeit, ezért célszerű ezt a bevezető részt teljes egészében megismerni.

„42—1919. szám

Az Országos Talajtani Állomást a M. Földművelésügyi Ministerium 1919. március hó 16. kelt 67.140/IX. 2. számú rendeletével alapította oly módon, hogy a Földtani Intézet agrogeológiai osztályát az anyaintézettől különválasztotta, önállósította s vezetőjévé Treitz Péter agrofőgeológus főbányatanácsost nevezte ki. Egyben megbízta, hogy az intézet szervezeti szabályait készítse el.

határozat is van. E tárgyalás után néhány hónapra a hatalom a tanácsköztársaság kezeibe jutott, s így a statusrendezés reparatúrájából nem lett semmi. Most, midőn újra a jog és az igazság jutott uralomra, erre a rendezésnek reparatúrájára alapítom előterjesztésemet."

A munkatársak közül Ballenegger Róbert előléptetését, valamint Hajdu Dániel véglegesítését javasolja.

A dologi kiadások között a felvételezési munkákra, írói tiszteletdíjakra, költözködési költségekre, laboratóriumi felszerelési költségekre, valamint könyvek beszerzésére kér anyagi fedezetet igen részletes és alapos indokolással.

Fentiekből az következnék, hogy az intézet vagy állomás igazgatója a Debrői útra telepített intézmény megerősítését és ottani munkájának megteremtéséhez a feltételek biztosítását kívánja.

A Talajtani Intézet megszüntetése és visszaköltöztetése

A Magyar Állami Földtani Intézet igazgatósága azonban dr. Lóczy Lajos h. államtitkár aláírásával több mint 10 nappal a Treitz Péter által beküldött költségvetési tervezet dátumát megelőzően, 1919. október 5-i kelettel beadványt küld a Magyar Földművelésügyi Minisztériumnak (ad 189/1919. — Országos Levéltár K szekció) a következő szöveggel:

„Magyar Földművelésügyi Minisztérium!

A Budapesti Közlöny augusztus 13-iki számában megjelent kormányhatározat hatályon kívül helyezte a tanácsköztársaság rendelkezéseit.

Ezen határozat illeti a Tanácsköztársaság földművelésügyi népbiztosságának 1919. évi május hó 3-án kelt 381/IX. B. 1919. szám alatti rendelkezését is, mellyel a még Buza Barna népköztársaság földművelésügyi miniszter úrtól elrendelt agrogeológiai intézmény szervezése és vezetésének Treitz Péter főgeológusra történő ráruházása után; a népbiztosság a Földtani Intézet tisztikarából Timkó Imre főgeológust, Maros Imre osztálygeológust és Dr. Ballenegger Róbert I. oszt. geológust rendelte át az agrogeológiához.

Ezek között Maros Imre agrogeológiával eddig nem foglalkozott, mert az általános földtani felvételekben vett eddig részt. Kineveztetése a földtani intézethez nem az agrogeológiai feladatokhoz szólt.

Horusitzky Henrik főgeológus és Dr. László Gábor főgeológus működésük kezdete óta mint agrogeológusok alkalmaztattak az intézetben: az utóbbi különösen a hazai tőzegtelepek tanulmányozása körül munkálkodott nagy sikerrel.

A földművelésügyi népbiztosság szóban lévő rendelkezése a földtani intézet igazgatóságának meghallgatása és véleményezése nélkül történt. Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy ezt az ügyet a földtani intézet igazgatóságának közbevonásával rendezni méltóztassék. Különösen arra nézve tartom ezt szükségesnek, hogy alapos motívumokkal eldöntessék a személyi kérdések azon pontja, kik válnak ki a földtani intézet munkaköréből az agrogeológia új intézményéhez. Nem látom be annak szükségét, hogy Horusitzky Henrik, aki eddig a legnagyobb tevékenységet fejtette ki az agrogeológia terén a földtani intézetben, visszamaradjon a földtani intézetben: ellenben Maros Imre osztálygeológus, akinek eddig az agrogeológia körében gyakorlati tevékenysége nem volt, átmenjen az agrogeológiához. Horusitzky Henrik a földtani intézetben ezután is csak agrogeológiai munkát teljesíthetne; ez tehát két hivatalos helyről történnék ezután ugyanazzal a feladattal.

László Gábor dr. aki szintén agrogeológusnak volt a földtani intézethez ki-nevezve, itt tőzegtanulmányokkal és fúrásokkal foglalkozott; jövőbeni feladatainál ezekhez képest arról is határozni kellene, hogy ő a földtani intézet kebelében maradjon-e, vagy sem!

Heidt Dániel térképészre intézetünknek nagy szüksége van, bár a talajtani intézethez ő is áttételezett, itteni munkásságát ma is folytatja, s ő is intézetünk kebelében volna meghagyandó. Kérem Nagyméltóságod intézkedését ebben az ügyben, hogy a földművelésügyi népbiztosság hatályon kívül helyezett önkényes és megokolatlan személyi érdekek szerint történt intézkedései rendeztessenek.

kiváló tisztelettel
Budapest, 1919. évi október hó 5-én

Lóczy Lajos
h. államtitkár
egyetemi ny. r. tanár, cz. és j.
földtani intézeti igazgató"

A felterjesztésből az látszik, hogy Lóczy a talajtani intézmény szervezeti és személyi revízióját kéri, de még ebből a dokumentumból nem derül ki, hogy az egész intézmény létét vagy csak egyes szervezeti kérdéseket kíván revidálni. A beadványból úgy tűnik, hogy Treitz Pétert, Timkó Imrét és Ballenegger Róbertet nem kívánja a Földtani Intézethez visszahelyeztetni. Az első szakaszokból kiviláglik, hogy a Tanácsköztársaságot megelőző időszakban a minisztérium által történt intézetalapítást nem vitatja, csak az utána történt intézkedéseket, melyért a Tanácsköztársaságot hibáztatja. Megjegyzendő, hogy Treitz Péter költségvetési felterjesztésének bevezetőjében ugyanez a szemlélet található.

Figyelemre méltó, hogy a Tanácsköztársaság bukása után uralkodó felelősségrevonás és bosszúállás, amely kiterjedt mindazon intézményekre és személyekre, akik a Tanácsköztársaság alatt egyáltalán elfogadták a rendszert és együttműködtek vele, aránylag enyhébben nyilvánult meg a talajtan szakterületén.

Egyik sajátos körülmény, hogy az a dr. Steinecker Ferenc, aki már a Tanácsköztársaságot megelőzően az illetékes főosztályt vezette a minisztériumban, a Tanácsköztársaság alatt is funkciójában maradt. Még ennél is sajátosabb, hogy ugyanebben a funkcióban maradt a Tanácsköztársaságot megdöntő ellenforradalom során, sőt azután is.

Csak feltételezésekre vagyunk utalva, hogy ennek okai és körülményei mik lehettek, de az a tény, hogy a Talajtani Intézet vezetői fizikai megtorlásban vagy elbocsátásban nem részesültek, valószínűleg összefüggésben áll a személyi körülményekkel. Annak ellenére, hogy összehasonlítva több más területtel, a talajtanban nem tudunk atrocitásokról, főleg Ballenegger Róbert vonatkozásában határozott mellőzés nyilvánult meg később az államhatalom szervei részéről; minden valószínűség szerint ez nagyban közrejátszott abban, hogy Ballenegger később megvált a Földtani Intézettől és a szakoktatás területére távozott.

1920 elején azonban Treitz Péter levelet ír január 20-i kelttel, amelyet minden valószínűség szerint dr. Steinecker Ferenc miniszteri tanácsosnak, az Országos Növénytan Intézet miniszteri biztosának adott be a következő szöveggel:

„Méltóságos Uram!

A földművelésügyi minisztériumnak 6710/IX. 2. 1919. számú magas rendelete a m. földtani intézet keretében levő agrogeológiai osztályt önállósította, engem vezetőjévé kinevezve utasított, miszerint a létesítendő új talajtani állomás szervezésére vonatkozó javaslatomat készítem el és Méltóságodnak nyújtsam be.

E rendeletnek értelmében készítettem két javaslatot. Az elsőben igyekeztem kimutatni, hogy az agrogeológiai osztályból gyakorlati talajtani állomást nem lehet csinálni, hogy annak a földtani intézettől való külön választása a mai viszonyok között káros, úgy a közérdekre, mint az intézményre egyaránt. A második javaslatomban pedig kifejtettem azt, hogy mai viszonyoknak megfelelően milyennek kell lenni egy gyakorlati talajtani állomásnak.

Mind a két javaslatához egy-egy függelékot csatoltam, a melyben az okiratok másolatait és egyéb magyarázó szöveget mellékeltem. A gyakorlati talajtani intézetre vonatkozó javaslatot szeretném sokszorosítani, s az érdekelt szakköröknek hozzászólás végett megküldeni.

Ezzel azt óhajtom elérni, hogy az intézet szervezése előtt legyen módjukban azoknak a vezetőknek a tervezethez hozzá szólnani, akiknek intézetével vagy állomásával a gyakorlati talajtani állomás közös munkát fog végezni. Kérem Méltóságodat, kegyeskedjék nekem egy napot kijelölni, a melyen a javaslatokra vonatkozó felvilágosításokat szóbelileg is megtehessem és a netalán szükséges változtatásokra vonatkozó utasításokat átvehessem.

Budapest, 1920. jan. 20.

Mély tisztelettel

Treitz Péter
Áll. agro-főgeológus
főbányatanácsos

A levélhez két tervezet lett csatolva: I. az agrogeológiai osztály szervezése tárgyában, II. javaslat egy gyakorlati talajtani állomás szervezésére.

Az I. javaslatból nem érdektelen megismerni, hogy Treitz Péter miképpen magyarázza az agrogeológiai osztálynak kihelyezését és önállóságát, és hogyan indokolja véleményének — mint a létrejött új intézet vezetője nézeteinek — megváltoztatását. A javaslat lényege az, hogy az önálló intézet ne funkcionáljon, és az agrogeológiai osztály továbbra is a Földtani Intézet kebelében maradjon.

„Az a mozgalom, mely az agrogeológiai osztálynak a földtani intézet kebeléből való kihelyezését célozta, 1913. január hóban kezdődött (94/916. II. melléklet A és B szakasz). Indító okát II. alatt mellékeltem ügyirat világosan kiírja, nevezetesen, hogy »miután a földtani intézetnek nagyszabású fejlődése következtében a hely az intézeti palotában szűkké vált s az ampelológiai intézetben a hely bőven van, ezért kell foglalkozni az agrogeológiai osztálynak ez utóbbi intézmény helyiségeibe való átköltözésének kérdésével«. Megállapíthatjuk tehát, hogy az átköltöztetést nem mezőgazdasági érdekek tették szükségessé, hanem a földtani intézetben érezhetővé vált hely szükséglet.

Az agrogeológusok kihelyezésének tárgyában tett 3 eln. 1913. számú felterjesztése után az intézet igazgatósága, nem várva be az agrogeológiai osztály kihelyezését, hanem máris megszünteti és felosztatja az összesen tíz helyiséget kitevő agrogeológiai laboratóriumokat. 1913. évben a fizikai, 1914. évben a kémiai laboratórium helyiségeit foglalja el s a berendezéseket bányászat szolgálatában álló laboratóriumnak adja át.

1915. februárjában a földtani intézet igazgatósága kérésemre egy értekezletet hív össze, melyben az elnök, Lóczy Lajos dr. az áthelyezés tárgyában eddig történt előmunkálatokat ismerteti.

1915-től 1918. végéig a laboratóriumoknak felosztatásán és egy néhány értekezleten kívül nem történt ez ügyben semmi intézkedés, hanem csak 1919. évben, tehát hat évre a kihelyezés tervének felmerülése után, akkor jelent meg a 67.140/1919. IX. 2. számú rendelet, mely az agrogeológiai osztály kihelyezéséről intézkedik (Függelék I. szakasz).

A kihelyezés első tervétől a kihelyezést célzó rendeletig, 1913-tól 1918. évig öt és fél éves világháború zajlott le; a kihelyezésről intézkedő rendeletről máig egy forradalom és egy ötödfél hónapig tartó kommunista uralom pusztított, mely pusztítás állami létünk alapját támadta meg. E rendkívüli veszteségek, melyek hazánk állami létét is kockára teszik, szükségessé teszik azt, hogy tüzetesen megvizsgáljuk, vajjon a mai megváltozott körülmények között a nagy elvesztett világ-

háború után és a forradalomtól és a kommunizmusból fakadó nagy veszteségek után, fenn forog-e még annak szüksége, hogy az agrogeológiai osztály a földtani intézetből kihelyeztessék? Megvan-e annak a lehetősége, hogy az új intézet teljesen új felszerelést kapjon?"

„A felsorolt nyilatkozatokból és ügyiratokból világosan kitűnik, hogy az agrogeológiai osztálynak létcélja, feladata és munkaköre tekintetében az összes érdekelt szakkörök egy és ugyanazon nézetet vallják. Ennek megállapítása után azt kell megvilágítanunk: hogy »Az agrogeológiai osztály tagjai az anyaintézettől különválasztva könnyebben fogják-e feladataikat megoldhatni, sikeresebb munkásságot tudnak-e kifejteni, mint akkor, ha a földtani intézetben bent maradnak?»

Az agrogeológiai térképezés épen úgy történik, mint a tiszta geológiai térképezés: a geologus, valamint az agrogeologus is elsősorban a vidéknek geológiai szerkezetét kutatja ki és rajzolja fel, s ha ez megvan, akkor másodsorban a kőzetek minőségét és jellegét állapítja meg és rajzolja bele mint részletet az előbb megállapított határok közé. Az agrogeológiai térképeken ezen felül a felső elporlott és elmállott laza rétegnek petrográfiai, azaz kőzettani jellegét sraffokkal még külön kijelölik. A hazai geológiai térképeken ez utóbbi kijelölés nincsen rajt, de több külföldi geológiai térképen ez is rajta van.

A kétféle térképet készítő geologusoknak tehát munka közben nagyrészt ugyanazokra a segédeszközökre van szükségük. (Ugyanarra a könyvtárra, geológiai térképekre, muzeális összehasonlító gyűjteményre, stb.) Ha tehát az agrogeológiai osztályt az anya intézetből kihelyezzük, akkor, hogy tagjai zavartalanul dolgozhassanak, egy új könyvtárt, új térképtárt és új muzeális kézi gyűjteményt kell a kitelepített fiók intézet részére beszerezni, hasonló ahhoz, aminő a földtani intézetben már megvan. Mert enélkül az agrogeologusok arra kényszerülnének, hogy munkájuk nagyrészenek elvégzésére újra a földtani intézetben kérjenek helyet, csakúgy mint eddig az intézet többi külső munkatársai szokták. Az a kényszerűség, hogy a kitelepített agrogeologusok egyes munkákat a földtani intézetben, más munkákat pedig ettől a helytől távol eső új helyiségükben végeznének el, ez az agrogeológiai osztály munkásságát nagyon nehezéssé és lassúvá tenné, az agrogeologusoknak működését sok és hiába való fáradsággal súlyosítaná, a felvételeket ok és szükség nélkül nagyon megdrágítaná. Az agrogeológiai osztálynak kitelepítése tehát az osztálynak tagjaira, valamint a közérdekre nézve is csak káros hatással volna."

„Ma a helyzet tehát úgy áll, hogy két különálló vezetés alatt fog egy és ugyanazon munkásságot kifejteni az agrogeológiai osztály. Hogy az ilyen megoldásból a tudomány is, meg a gyakorlat is csak kárt szenvedne, ezt úgy hiszem nem kell külön okadatolnom. Különben dr. Lóczy Lajos 1916. III. 23-án kelt (ad 94—1916 int. sz.) felterjesztésében erre már rámutatott, ott azt mondja ugyanis, »Mert abból külön irányban más segítő eszközökkel dolgozó két agrogeológiai irány fejlődnek ki ugyanazon ministeri fenhatóság alatt. Ezen két irány eredményei esetleg megtéveszthetik a gazdaközönséget. Azt sem véleményezhetem üdvösnek és gyakorlatilag hasznosnak, hogy két helyen legyen az agrogeológiai munka elosztva, hozzá olyan távolságban egymástól, ami az érintkezést és harmonikus együttműködést kizárja.« Ezek szerint dr. Lóczy Lajos államtitkár úr, földtani intézet igazgatója már 1916. évben kifejtette, s a ministeriumhoz fel is terjesztette abbéli véleményét, hogy az agrogeológiai osztálynak szétválasztása minden érdekeltre nézve káros. Meg vagyok győződve, hogy mindazok az elfogulatlan szakférfiak, akik a kihelyezésben és szétválasztásban személyileg nincsenek érdekelve, ugyan így fognak nyilatkozni, ha e tárgyban kérdést intéznek hozzájuk. A földtani intézet azon tagjai között, akik hegyi geológiai felvételekkel foglalkoznak, igen sokan vannak, akik az agrogeológiai osztálynak a földtani intézetben való bentmaradását mind a két intézményre nézve előnyösnek tartják.

Összefoglalás. A felsorolt adatokból kitűnik, hogy:

1. A főök, mely miatt az agrogeológiai osztálynak kiköltözése 1913. évben szükségesnek mutatkozott, ma a megváltozott viszonyok között már megszűnt. Ma a földtani intézetben sokkal több hely van az agrogeológiai osztálynak elhelyezkedésére, mint amennyi lesz a szőlészeti kísérleti állomáson, a vakok kiköltözése után.

2. Az agrogeológiai osztálynak a földtani intézettől való szétválasztását sem gyakorlati, sem tudományos szempontok nem támogatják. A különválasztás az agrogeologusok munkásságát nagyon megnehezítené, sok hiába való fáradsággal terhelné.

3. A különvált intézménynek, hogy munkaképesé váljon, nélkülözhetetlenül szüksége van a felszerelésnek pótlására és kiegészítésére, ez a kényszerűség a pénzünknek mai értékét tekintve, az állam kincstárra óriási terheket róna.

4. A szétválasztás mai állapotának fenntartása pedig két agrogeológiai intézmény létesülését vonná maga után. Állami intézményekről lévén szó, itt a konkurrencia az ügynek csak kárára volna, az államnak pedig mindenképpen fölös költséget okozna.

Mindent egybevetve okvetlen arra az eredményre kell jutnunk, hogy az agrogeológiai osztálynak ketté választása és egyik félnek a földtani intézettől való kihe-lyezése a szaktudománynak, melyet az intézmény szolgál, mindenképpen ártalmára van, a közérdekre nézve káros, az államkincstárnak pedig fölös és nagy költséget okoz. Ennélfogva mély tisztelettel azt javaslom, hogy a népbiztosság rendelkezése, mely szerint az agrageológiai osztály ketté osztassék, s egyik fél a növénytani intézet II. pavilonjába költözzék ki, érvénytelennek mondassék ki.

S kérem a Magas Minisztériumot, hogy a kitelepített agrageológiai intézménynek a földtani intézetbe való visszahelyezését rendelje el."

A tervezetben azonban a fentiek ellenére igyekszik bizonyos további ön-állóságot biztosítani az agrogeológiai osztálynak. Az alábbi javaslatokat teszi:

„1. Az agrogeológiai felvételekre szolgáló költségadomány az intézet költségvetésében külön tétel alatt vezetessék. Ebben a következő költségek foglaltatnak bent: külső felvételek költsége, kiadványok, térképek nyomdaköltsége; írói díjak és a gyakorlati célú felvételek költségei.

2. Az osztályvezető speciálisan agrogeológiai szakbeli kérdésekben a földtani intézet igazgatójával egyetértésben, de önállóan intézkedik. Véleményeltérések esetén a Földművelésügyi Minisztériumnak döntése kérendő ki, fegyelmi ügyekben az intézet igazgatósága alá tartoznak.

3. Az évi jelentés két részre osztandó, ezekből egy részt az agrogeológiai osztály működéséről szóló jelentés foglalja el. Nagy megtakarítást jelentene az a tény, hogy az agrogeológiai munkásság iránt érdeklődő szakköröknek nem kellene a bányászatot szolgáló tudományág kiadványait is megküldeni. Ezenkívül külön agrogeológiai kiadványok alapítandók. Népszerűen tartott agrogeológiai kiadványokban az osztály munkásságának gyakorlati irányú része is közöltetnék, valamint a külföldön végzett hasonló tárgyú, de közérdekű vizsgálatok eredményei is. Ez a kívánság eleget tesz a földtani intézet alapító oklevelének I. szakasz a) és c) pontjában foglalt követelményeknek..."

4. Végül az agrogeológiai osztály tagjai mindaddig segédkeznek a gyakorlat körében — (nevezetesen az erdészet, a mezőgazdaság, a szőlészet, a kertészet körében) — felmerülő kérdések megoldásában, amíg a „gyakorlati talajtani állomás” szervezése meg nem történt, amikor ez a gyakorlat szolgálatára létesített intézmény már megalakult, akkor az agrogeológiai osztály az ilyen irányú megbízásokat oda utalja át.

A tervezetekkel kapcsolatban két érdekes körülmény tűnik szembe.

1. Az első világháborút követő események a magyar földtan és talajtan helyzetét nagyban megváltoztatták. Az ország területének jelentős csökkenése a térképezés földtani és talajtani feladatait is természetszerűen szűkítette, még akkor is, ha számos területi vonatkozásuktól függetlenül aktuális, tudományos vagy gyakorlati feladat állt fenn. Ennek megfelelően, ha korábban az akkori Magyarország részére önálló intézet indokolt volt, kétségek merülhettek fel, hogy az a kisebb ország nehezebb anyagi körülményei között is szükséges-e? Ezek a szempontok ilyen formákban nem szerepelnek ugyan Treitz Péter felterjesztéseiben, de az a bizonytalanság, ami az önálló intézettel kapcsolatban különösen akkor tűnik szembe, ha e felterjesztést a korábbiakkal összehasonlítjuk, mindenképpen utal a megváltozott körülményekre. Nem lehet ma már azt sem pontosan elhatárolni, hogy az első talajtani intézet megszüntetésében

mennyire játszottak közre a fenti indokok, és mennyiben magyarázható az politikai, személyi indulatokkal és szubjektív körülményekkel.

2. A másik érdekes sajátosság a felterjesztésben, hogy Treitz Péter, aki maga geológus volt, mennyire közeledik a mezőgazdasági termelés feladatai és gyakorlata felé. Ezért foglal állást „gyakorlati talajtani állomás” létesítése mellett. Ez a szemlélet, mint látni fogjuk, a későbbiekben is megnyilvánul, és teljes mértékben összhangban van a bevezetésben részletesen ismertetett vegyész-mérnöki szakosztályi ülés anyagával. Mindkét tervezet még 1920 elején továbbításra került a földművelésügyi miniszterhez. Míg az első javaslat anyagi és személyi kérdésekkel foglalkozik, a második javaslat, mely egy gyakorlati talajtani állomás szervezésére irányul, komoly szakmai elaborátum, és előrevetíti azt az igényt, amely a javaslat elkészülte után évtizedeken át hazai mezőgazdasági körökben újra és újra felvetődött, és végül e dolgozat elején ismertetett gyűlésen kulminált.

A gyakorlati talajtani állomás szervezésére irányuló javaslat 38 oldal terjedelmű és „A gyakorlati talajtani intézet szervezési javaslatához” című függelékkel is tartalmaz. Itt is felfedezhető az a következtetés, hogy ugyanazt a szervezetet egyszer „Talajtani Állomásnak”, a másik részben pedig „Talajtani Intézetnek” nevezi Treitz Péter.

A gyakorlati talajtani állomás szervezésének kérdését a talajvizsgálatokkal foglalkozó külföldi intézmények rövid ismertetésével kezdi. Már ebben a részben rámutat arra, hogy a talajtannal foglalkozó kísérleti szervezet nem lehet életképes, de jóformán létre sem jöhet anélkül, hogy a felsőoktatásban a talajtan helyet ne kapjon.

„Európa nyugati államaiban mindazon gazdasági főiskolákon, melyek egyetemmel, vagy műegyetemmel vannak kapcsolatban, még a múlt században létesült egy talajtani intézet vagy talajtani kísérleti állomás. Ezek az elsősorban a talajnak javítása és alkalmazhatósága körül felmerült gyakorlati kérdésekkel foglalkoztak. Talajterképezés nem tartozott feladataik közé.

A teoretikus vizsgálatokat gyakorlati kísérletekkel egészítették ki, s ezzel az eljárással az őstermelés minden ágának igen értékes útmutatásokat adtak, s termelési szabályok kidolgozásával nagy hasznot hajtottak.

Hazánkban a mezőgazdasági középfokú és főiskolákon a gyakorlati irányú oktatásra fektették a fősúlyt. Sem az intézet vezetésében betartott irányelvek, sem pedig a környezet nem kedvezett olyan általános természettudományi alapon álló intézet kifejlődésének, mint aminő egy talajtani intézet. Hiányzott a kialakulásnak első és legfőbb kelléke, ti. egy speciális tanszék a talajismeret számára.

Ilyen körülmények között a talajtan körébe vágó országos érdekű kérdések megoldásakor az érdekelt szakkörök mindig a magyar királyi földtani intézet egy tagjának kiküldését kérték ki, akinek a felmerült kérdések megoldása alkalmával talajtani szakértő gyanánt kellett közreműködnie.

Ezek a folyton szaporodó kiküldetések voltak az indító okai a földtani intézet keretében tervezett agrogeológiai osztály létesítésének. Az alapítandó osztály tagjai okleveles gazdászok közül választottak ki, akik a tudományegyetemen és a földtani intézetben szerezték meg, utólag, működésükhöz szükséges teoretikus tudást a geológiai és segédtudományainak terén; az új osztálynak fő célja az volt, hogy tagjai szükség esetén a talajtan körében felmerülő kérdésekben képzett szakértőként szerepelhessenek.

Ennek a tervnek alapján létesült a magyar földtani intézet agrogeológiai osztálya.

Az új osztály első időben még csak kevés munkát kapott a gyakorlati talajismeret köréből, de már egy pár év alatt ez a munkásság annyira felszaporodott, hogy féltő volt, miszerint az intézetnek térképező feladata csorbát fog szenvedni. Ez a kilátás arra indította a földtani intézet igazgatóságát, hogy a Magas Minisztériumnál az agrogeológiai osztály gyakorlati tevékenységének beszüntetését ajánlja: ez meg is történt.”

A fentiekben plasztikusan tünteti fel azokat a nehézségeket és feszültségeket, amelyek a földtani intézetben az ott kialakuló talajtani részleg működésével kapcsolatban felmerültek, és melyek az előzőekben már ismertetett dokumentumokban is visszatükröződnek.

A tervezet további részében időrendileg ismerteti, hogy a földtani intézetben az agrogeológiai osztály tagjai 1892-től milyen témákkal foglalkoztak, egészen 1895-ig, mikor a minisztérium 5439/VII. ta./1895. sz. rendeletével az osztály gyakorlati munkásságát beszüntette.

Ezt követően az agrogeológusok a földtani intézetben a szőlővidékek talajtéreképének elkészítésével foglalkoztak, az amerikai oltványászólók rendkívül változatos talajigényének vizsgálata céljából. Mint a felterjesztés írja:

„Azonban ez a munkásság is hamar véget ért, a Magas Minisztérium 2158/VIII. 1. — 1904. számú rendeletével a további vizsgálatoknak itt is véget vetett.

Ezzel a rendelettel megszakadt az utolsó kapocs is, mely az agrogeológiai intézményt még a prakszishoz kötötte. Az osztály tagjai ezentúl olyan tisztán teoretikus természetű kérdésekkel foglalkoztak, melyek főként a gyakorlat terén működő gazdasági főiskolákon nem kelthettek visszhangot, s így a hazai mezőgazdasági tudomány művelői előtt titokban maradtak.

Innen magyarázható az a sajnálatos tény, hogy hazánkban a talajismereti szaktudomány művelése az erdészeti és gazdasági főiskolákon olyannyira háttérbe szorul. Ebben a tekintetben a külfölddel szemben nagyon elmaradtunk.”

Itt ismét visszatér az a gondolat, amely a talajtani kísérleti intézmény, valamint a felsőoktatási intézményekben hiányzó talajtani oktatás között kölcsönös kapcsolatot lát.

A javaslat ezután részletesen elemzi a különböző külföldi országokban működő földtani, agrogeológiai, talajtani intézmények szerkezetét és működését, továbbá ezekben az országokban folyó felsőfokú talajtani oktatást. Ezek után a következő véleményre jut:

„Annál csodálatosabb jelenség az, hogy Magyarországnak négy egyetemén, egy műegyetemén, egy erdészeti és öt gazdasági főiskolájának egyikén sem akadt hely, talajismereti, vagy agrogeológiai tanszék létesítésére, melyen a termőtalaj vizsgálatával foglalkozna a tanszék betöltő tanár. Dr. 'Sigmond Elek műegyetemi tanár kivétel ebben, rendkívüli munkaképességéről tesz tanúságot az a tény, hogy ő a szeszgyártás, sörgyártás, a cukorgyártás és egyéb mezőgazdasági iparral és az erjedéstannal való nagyfokú elfoglaltsága közepette még talál időt arra, hogy a talajelemzés módszereit is tanulmányozza.”

A továbbiakban részletesen elemzi, hogy miért volt szükséges a talajtani intézet megalapítása hazánkban, az agrogeológiai osztály önállósítása formájában. A fenti részben tételesen is idézett vélemények ellenére az agrogeológiai osztálynak a földtani intézetbe való visszahelyezését javasolta, mert mint írja: „a jelen körülmények között ez az egyedüli helyes megoldás”.

E különös következtetést azzal magyarázza, hogy az agrogeológiai osztály nem alkalmas gyakorlati talajtani állomás céljaira, hiszen az itt dolgozók szakmai felkészültsége erre nem megfelelő. Úgy véli: „A gyakorlati talajtani intézet ügykörébe eső feladatoknak megfejtése egészben más előtanulmányokat és szakképzettséget igényel, mint aminőket agrogeológiai térképek készítése megkövetel”.

Beadványában a létesítendő gyakorlati talajtani intézet munkakörére és feladataira részletes tervet készít, melyen az erdő- és mezőgazdaság, továbbá a kertészeti termelés különböző ágaiban, sőt a legelőgazdálkodás és állattenyésztés vonatkozásában is tételesen felsorolja azokat a kérdéseket, amelyeket ta-

lajtanilag vizsgálni kell. Az egyes szakágazatok és ágazati kísérleti intézmények együttműködéséről ma is megszívlelendő sorokat ír:

„Én az egyes intézmények együttes munkájában látom a jövőbeli boldogulásunk lehetőségét, nem pedig abban, hogy minél több hasonló célú és ügkörű apró állomásokat létesítsünk, amelyek egymás munkájáról semmit sem tudnak, így a közös ügynek nincsenek olyan hasznára, mint aminőt együttes munkássággal kifejthetnének.”

Treitz Péter arra is javaslatot tesz, hogy hogyan kezdődjék az általa javasolt gyakorlati talajtani állomás szervezése, személyi és tárgyi vonatkozásban. Ezen belül az egyes szakágazatokat a talajterképezéstől a talajbiológiáig tervébe belefoglalta.

Nem érdektelen állásfoglalása a terepmunkák kérdésében sem. Tervezetét a következő mondatokkal zárja:

„Mint hogy nem tudják egy beteg állat beküldött szőrmintájából a betegséget még az állatorvosi főiskolán sem megállapítani, onnan e vizsgálat alapján receptet írni, s távolból gyógyítani, éppen úgy lehetetlen egy zsákban beérkező talajminta vizsgálata alapján a talaj betegségének okát megállapítani, a javítására szükséges munkákat látatlanban előírni. Ki kell oda menni, s a diagnózist ott helyben megcsinálni; másként hasznos munkát végezni nem lehet.”

A javasolathoz csatolt függelékben részletes, szinte tematikai tervet is kidolgozott, melyben az erdőgazdaság, mezőgazdaság, ezen belül a talajművelés, vízlecsapolás és öntözés, szerves és műtrágyázás, fajtakérdések, legelőgazdálkodás, állategészségügy és kertészet számos feladata szerepel. Ezt a függelék végén így okolja meg:

„Újból hangsúlyozni kívánom, hogy a talajtani állomás mindezen felsorolt kérdésekben az illető szakállomással karöltve dolgozik, annak csak segítő társa. Soha sem gondoltam arra, hogy a talajtani állomás valamely mezőgazdasági, erdőszeti, kertészeti vagy szőlészeti kérdésekben önállóan, a megfelelő szakállomásnak kikerülésével járna el, ellenkezőleg, mindig azzal egyetértve, közösen kell, hogy eljárjon. Ma az állomások az adminisztratív kínai falával vannak egymástól elválasztva. Ennek a válaszfalnak ledöntése, az együttműködés megteremtése a kísérleti állomások sikeres működésének első feltétele.”

1920 februárjában Treitz Péter még egy javaslatot küldött Steinecker Ferenc miniszteri tanácsosnak, melyben az általa összeállított agrogeológiai felsőoktatás céljára javasolt tematikai tervet nyújtja be. Ennek indoklásában felsorolja azokat a neves külföldi szakembereket, akik a földtani intézet laboratóriumában hasonló kérdéseket tanulmányoztak és azokat a magyar szakembereket is, kik a talajokkal kapcsolatos kérdésekben jártak külföldi tanulmányúton, annak feltüntetésével, hogy e tanulmányutak miért nem jártak eredménnyel a hazai talajtani kutató- és oktatómunkában. Felterjesztését a következő szavakkal zárja:

„A felsorolással csak azt óhajtottam bebizonyítani, hogy külföldön a magyar agrogeológiának igen jó híre van és elismerik, hogy nálam lehet annyit tanulni, hogy ezért érdemes hozzám még nyugatról is valakit küldeni.”

Ez a felterjesztés is a földművelésügyi miniszterhez való továbbítás céljából készült. A talajtani oktatásnak az a terve, amelyet a kérdés történeti felvázolása után tartalmaz, az akkori időszak legkorszerűbb szakmai beosztása

szerint készült. Mivel a talajtani képzés felsőoktatási intézményeinkben máig sem teljesen megoldott probléma, nem érdektelen részletesen ismertetni e tervet.

A tananyagot két félévre tervezi, a következő fejezetekkel:

ELSŐ FÉL ÉV

Általános rész

Bevezetés: Történelmi áttekintés.
Alapfogalmak: kőzet, föld, talaj, termőtalaj fogalmainak magyarázata

Első rész. Genetika

1. Az anyakőzet származása és formái
2. A kőzeteknek elporlása és az ásványok elmállása

Második rész. Morfológia

1. A talajszelvény fogalma
2. A talajszelvények alakjai és földrajzi elterjedésük
3. Növényi formációk
4. Klíma
5. Humusz

Harmadik rész. Biológia

1. Vegyi folyamatok a talaj belsejében
2. A talaj nedvességtartalma

Negyedik rész. Talajgeográfia

1. Az ősi talajnak termékenysége
2. A termékenység fogalma

Ötödik rész

A növények táplálkozása

Hatodik rész. Az ember kultúrmunkájának hatása az ősi talajra

1. Termőtalaj-alakítás módjai
2. Mesterséges termőtalajok

MÁSODIK FÉL ÉV

Az alkalmazott agrogeológia

1. Magyarország ősi talaja és ősi növényzete
Klimaváltozás a történelmi korban
2. Magyarország talajöveinek mai képe. Talajtérkép
3. Magyarországi termőtalajoknak szerkezete és tulajdonságai
4. Talajjavítás
5. Talajművelési módok. Termelési módszerek. Faültetési módszerek. Legelőalakítás módjai. Talajjavítás kémiai szerek alkalmazásával. Mútrágyák. Szervestrágyák.
6. Öntözés. Az öntözés hatása a különböző égővek alatt. Öntözési módok a különböző klímazonák alatt
7. A jövő istállótrágya nélküli gazdasága Újváry Imre-féle oltófölddel.

A tervezetből, melynek csak a szerkezetét közöltem, az is jól kiviláglik, hogy szerzője az egész talajtani témakörnek az adott időben főiskolai és egyetemi oktatásra alkalmas anyagát jól ismeri. Tükröződnek benne azonban azok a sajátos szempontok is, amelyek Treitz Péter tudományos nézeteire és munkásságára jellemzők.

Így pl. a „klimazonális” szemlélet, a talajföldrajz és talajtérképezés vonatkozásában, mely századunk első negyedében szinte uralkodó volt, és a klimatikus tényezők és éghajlati övezetek döntő szerepét hangsúlyozta. Ugyancsak érdekes megjegyezni, hogy Treitz Péter tevékenységének utolsó szakaszában különös figyelemmel fordult talajmikrobiológiai kérdések felé, ezzel magyarázható az Újváry Imre-féle oltóföldnek a tananyagba való bekapcsolása.

Nincs nyoma annak, hogy e felterjesztésnek mi lett a további sorsa. Tény, hogy a talajtani felsőoktatás kérdése a továbbiakban sem oldódott meg megnyugtatóan. Csupán a Műegyetemen 'Sigmond Elek mellett folyt ilyen tevékenység, mint arra az előzőekben hivatkozás is történt.

Míg Treitz Péter felterjesztéseit továbbította, a talajtani felsőoktatás és kutatómunka további sorsáért nemcsak aggódva, hanem annak előmozdításá-

ra korszerű tervezeteket és javaslatokat is kidolgozva, a Földművelésügyi Minisztériumban határozat születik a talajtani intézetnek a földtani intézethez való visszahelyezéséről. A határozat 107 059/1920. szám alatt október 18-án a Talajtani Intézetet a következőkről értesíti:

„Értesítem Címet, hogy magasabb érdekből a talajtani intézetnek a földtani intézet épületében való helyezését határoztam el. Ennek megfelelően utasítom Címet, hogy az átköltözködést — érintkezésbe lépve dr. Márkus Tibor elnöki osztályomba beosztott miniszteri titkárral — haladék nélkül fogantossítsa. Egyben utasítom Cím vezetőjét, hogy a földtani intézettel való együttműködést illetően tegyen sürgősen előterjesztést. Átköltözködés megtörténtét ide jelentse.”

A határozat egyelőre szervezeti kérdéseket nem érint, hanem előterjesztést kér a földtani intézettel való együttműködést illetően. Ez a határozat 1920 októberében készült, „azonnali” jelzéssel.

A visszahelyezést mindkét intézet kéri elhalasztani, fűtési nehézségek és más okok miatt. A minisztériumi aktán viszont a tárgyban hozott intézkedések mellett a következő szakasz is szerepel: „Egyáltalában megfontolandó lesz, hogy a talajtani intézet, mely a szovjetkormány alkotása, s mint ilyen, megszüntetendő lett volna, jelen önállóságában továbbra is meghagyassék”.

Nem lehet megállapítani az aktáról, hogy e szakasz kitől származik, mert Bárány osztályvezető írásától eltérő írással készült, ugyanezzel az írással nyert megfogalmazást a talajtani intézethez a Bárány osztályvezető által már előkészített levélhez csatolandó következő felhívás is: „Egyben felhívom, tegyen véleményes jelentést arra nézve, hogy a szovjetkormány által szervezett Talajtani Intézet önállóságát a maga részéről szükségesnek tartja-e?”

Szinte kivételes, hogy egyáltalán kérdést tesznek fel arra vonatkozóan, hogy a Tanácsköztársaság alatt szervezett intézmény önállósága szükséges-e? Még sajátosabb, hogy mindez több, mint egy évvel a Tanácsköztársaság bukása után még nem került eldöntésre.

Fentiek összhangban vannak a földtani intézet igazgatójának korábban ismertetett felterjesztésével és sokban magyarázatot adnak azokra az ellentmondásos véleményekre, amelyeket a talajtani intézet vezetője és munkatársai részéről az előzőekben ismertettünk.

1921 tavaszán, a földtani intézet aligazgatója, dr. Szontagh Tamás a földművelésügyi miniszterhez küldött felterjesztésében 7/1921. szám alatt a talajtani intézetnek a földtani intézethez való visszaköltözését sürgeti, szintén helyesnek tartaná egy gyakorlati agrogeológiai intézmény felállítását, a következő indoklással:

„Tisztelettel alulírott egy talajtani kísérleti állomás vagy intézmény felállítását helyeselte és mostan is szükségesnek tartja; de munkakörét nem ösmeri el az agrogeológiai felvételekkel azonosnak.

Ha agrogeológiai felvételekről, azaz térképezésről van szó, úgy az feltétlenül a m. kir. földtani intézethez tartozik, s minden odairányuló munkának geológiai, nevezetesen petrográfiai (kőzettani) alapból kell kiindulni, amelyet azután bizonyos határig az ehhez szükséges vegytani és fizikai vizsgálatok egészítenek ki.

Kísérletezéseknek itten nincsen helye, az már a talajtani ilyen intézményekhez tartoznék; amilyenek mielőbbi egészen különálló felállítását — egyelőre a központban a gazdaközönségre szükségesnek is tartom.

Bátorkodom még ez alkalommal is megjegyezni, hogy az agrogeológiai térképezést a gazdákra nézve csak akkor tartom a gyakorlati életben teljesen hasznosnak, ha a gazdasági főiskolákon az alkalmazott geológiai, s vele szoros kapcsolatban a talajismeret, mint igen fontos tantárgy, az erre alkalmas tanár által rendszeresen és külön elő fog adatni.

A talajismeret oktatása sem tartozik az agrogeológiai felvételek ügykörébe. Áttérve mostan Nagyméltóságod 108.118/IX. B. 2. számú, 1920. december 22-ikén kelt rendeletére, a következőket bátorkodom jelenteni.

Szükségeseznek tartom, hogy az intézet kebelébe visszatérő agrogeológusok ismét teljesen beolvadjanak a m. kir. földtani intézetbe, s tagjai fegyelmi, s minden más tekintetben is, úgy mint azelőtt, az intézeti igazgatósághoz tartozzanak s ennek lennének alárendelve.

Másképpen harmonikus együttműködést, az igen nagyon szükséges fegyelmet és a költségadomány rendes betartását nem tartom lehetségesnek.

Az agrogeológiai felvételek keresztülvitele kizárólag annak hasznosságára való tekintettel, ezután közös megbeszélésen állapíttatnék meg.

A vegytani munkák a közös laboratóriumban végeztetvén, a mostani intézeti fővegyész-főgeológus felügyelete alá helyeztetnék. A visszatérő csoport köteles az anyaintézetből elvitt összes bútorokat, laboratóriumi és más felszereléseket és eszközöket visszaszállítani, s azt az intézeti igazgatóságnak átadni. Jól ismerem viszonyainkat, hiszen éveken át rám volt bízva az agrogeológusok vezetése, s így kérem Nagyméltóságodat, hogy a volt talajtani intézet visszahelyezett tagjait fennebbi felvételek betartására utasítani méltóztassék."

Április hónap során a Földművelésügyi Minisztérium 52 387/1921. szám alatt elrendeli, hogy

„az intézetnek a földtani intézet épületében való visszaköltözése azon szaktisztviselők közreműködése és személyes felelőssége mellett történjék, akik annak idején a Debrői úti telepre való kiköltözést foganatosították. Végül utasítom, hogy a visszaköltözést legkésőbb f. év április 15-ig kezdje meg és annak befejeztével tegyen jelentést."

Ez meg is történt, és 1921 júliusában a Magyar kir. Földművelésügyi Minisztérium 54 366/1921. szám alatt a következő határozatot adta ki a földtani intézet részére:

„A m. kir. Országos Talajtani Intézetnek f. évi május hó 30-án 52. sz. a kelt azon jelentését, hogy az Intézet az 52 387 sz. itteni rendelet értelmében a m. kir. Földtani Intézetbe visszaköltözött —, tudomásul véve értesítem Címet, hogy a talajtani intézet ezzel formailag is mint különálló intézmény megszűnt."

Május hó 30-án Timkó Imre jelenti a Földművelésügyi Minisztériumnak, hogy a földtani intézetbe való átköltözését a „m. kir. Országos Talajtani Intézet" befejezte. Kéri, hogy őt az adminisztratív teendőktől mentse fel.

Treitz Péter, a talajtani intézet vezetője az átköltözés során beadvánnyal fordul a minisztériumhoz, amelyben az átköltözéssel kapcsolatban a közös felszerelés visszaszolgáltatásával foglalkozik. Nem érdektelen beadványának teljes szövegét megismerni.

„Nagyméltóságú Minisztérium

Az agrogeológiai osztály egy részének áthelyezése alkalmával az osztály egykori laboratóriumainak felszereléséből mellékelt, A) alatt csatolt nyilatkozat bizonyossága szerint már semmisen volt meg. Ennélfogva a Debrői úti új helyiségbe a közös felszerelésből nem jutott a leltározott tárgyakon kívül más műszer vagy edény. Az 1919. május hó 3-án kelt 381/1919. IX. B. 2. számú rendelet, mely a kihelyezésről intézkedik az agrogeológiai osztálynak nem leltározott laboratóriumi felszereléséről nem tesz említést. Az átköltözés alkalmával tehát csak azokat az üvegneműeket hozták át, melyek Dr. Ballenegger Róbert úr laboratóriumában az ő speciális használatára szolgáltak. Az átadást Dr. Emszt Kálmán és Dr. Ballenegger Róbert urak között intézték el. Dr. Ballenegger Róbert úr a Debrői úti laboratóriumában a műszereket és edényeket máig zárt szekrényben tartja.

Az 1919. május hó 15-én kelt 799. IX. B. rendelet a pénztár és a 504. IX. B. rendelet a leltár ügyeinek ellátásával Timkó Imre főgeológus urat bízta meg. A felsorolt rendeletekből kitűnik, hogy nekem laboratóriumi felszerelés kiválogatása és

átszállítása körül cselekvő szerepem nem volt, s minthogy Dr. Bellenegger Róbert úr a laboratóriumi szekrényeket mai napig zárva tartja, nem is győződhettem meg arról, hogy mit hoztak át az átköltözködés alkalmával.

Mindezek alapján mély tisztelettel kérem a Nagyméltóságú Minisztériumot, hogy a visszaköltözés alkalmával Timkó Imre főgeológus és Dr. Ballenegger Róbert geológus urakat megbízni méltóztassék, hogy ők az elhozott laboratóriumi felszerelést az én közreműködésem nélkül adják át Dr. Emszt Kálmán főgeológus úrnak.

Mély tisztelettel

Budapest, 1921. március hó 22.

Treitz Péter

m. kir. főbányatanácsos intézet vezető

Treitz az átköltözés technikai kérdésein túlmenően újra beadványt küld a minisztériumhoz 1921 májusában, melyben ismételten javaslatot tesz gyakorlati talajtani állomás szervezésére és az erdészeti és gazdasági főiskolákon a gyakorlati talajtannak intenzívebb és alaposabb művelése és oktatása tárgyában. Utal arra, hogy korábbi javaslatát, mellyel az előzőekben részletesen foglalkoztunk, „a változott viszonyoknak megfelelően” átalakította.

A javaslat elején rövid történelmi visszapillantást tesz arra, hogy a tárgyban milyen előző javaslatok készültek:

„Az első javaslatot Semsey Andor dr. főrend, a balmazújvárosi Semsey majorátus tulajdonosa nyújtotta be azután, hogy angolországi tanulmányútról hazatért. 1880. évben Semsey Andor úr a világhírű Rothamstead-i kísérleti állomás meglátogatása után elhatározta, hogy balmazújvárosi birtokán egy hasonló intézményt létesít. Erre a célra felajánlott 500 kt. hold területet, örök használatra, ezenkívül magára vállalta a laboratóriumok építési és felszerelési költségeit. Sajnos a Nagyméltóságú Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Ministerium akkor egy ilyen célú kísérleti állomás alapítását nem tartotta szükségesnek, s Semsey úr ajánlatát nem fogadta el. Minthogy Semsey úr munkásságát ilyen körülmények között a mezőgazdasági kísérletügyek körében nem érvényesíthette, engedett a Nemzeti Múzeum vezetősége meghívásának, elhagyta kedvenc foglalkozását, a mezőgazdaságot, és ezután munkásságát és vagyonát a természettudomány fejlesztésének szentelte.

A második javaslatot 16 évvel később palini Inkey Béla, az agrogeológiai osztály megalapítója és első vezetője nyújtotta be 1896. évben. Ez a javaslat a meglévő agrogeológiai osztály munkakörének kibővítését tervezi, mely szerint az osztály tagjai a teoretikus értékű térképkészítésen kívül a gyakorlati talajtani kérdésekkel és gyakorlati célú tanulmányokkal való foglalkozása is felvételnek a munkaprogramba. A Nagyméltóságú Ministerium Inkey Béla agrofőgeológus úr tervezetét sem fogadta el, s Inkey úr kilép az állami szolgálatból.

A harmadik javaslatot alulírott tette 1903. évben hasonló szellemben. Ez is eredménytelen maradt.

A negyedik javaslat dr. Degen Árpád igazgató úr közvetítésével került a Nagyméltóságú Ministerium elé abban a tervezetben, amely egy központi növénytani kísérleti állomás szervezéséről szólt.

Dr. Degen Árpád igazgató úr nagyszabású tervének megvalósulása következtében a gyakorlati talajtani állomás létesítése ismét megvalósult.

A javaslatok benyújtása a benyújtóra nézve eddig minden esetben káros vagy kellemetlen következményekkel járt, mert a javaslat benyújtása után Semsey Andor úr kénytelen volt elhagyni kedvenc foglalkozását, a mezőgazdasági kísérletügyet, úgyszintén Inkey Béla úr volt az első agrofőgeológus is, aki még az államszolgálat kötelékéből is kilép. Treitz Péter pedig rövidesen javaslatát után preterelésban részesült.

A negyedik javaslat után a benyújtónak Dr. Degen Árpád igazgató úrnak vállalkozása, a nagyszabású növénytani intézet alapítása megvalósult, ezzel kapcsolatban az agrogeológiai osztály laboratóriumait, melyeket Treitz Péter 20 év alatt szerelt fel, fokozatosan, és fejlesztett naggyá, az igazgatóság a Nagyméltóságú Ministeriumnak utasítására feloszlatja és ezáltal a nagyértékű berendezése hozzáférhetetlenné válik az agrogeológusokra nézve, akiknek munkássága most már csak az íróasztalra szorult.

Midőn e tényeket felsorolom, teszem ezt azért, hogy bizonyosságát szolgáltatssam annak, miszerint én ezen újabb javaslat benyújtásából magamra nézve semmi kedvezőt vagy előnyt nem reményelek. Éppen ezért sokáig gondolkodtam és tanakodtam, hogy ugyan nem volna-e ésszerűbb belenyugodni abba, amin nyilván semmiféle tervszel sem változtathatok. Mégis úgy érzem, hogy kötelességem a Nagyméltóságú Miniszteriumnak figyelmét felhívni arra, hogy megcsonkított országunknak boldogulásához nélkülözhetetlen szüksége van egy talajtannal foglalkozó gyakorlati intézmény segítségére, valamint az erdészeti és a gazdasági főiskolákon a talajtannak az eddiginél alaposabb és intenzívebb művelésére. 35 éves szakmunkásságom feljogosít és kötelez e kijelentésre. A termőtalaj tanulmányozásával 35 év óta foglalkozom. Ez idő alatt sokat utaztam külföldön, s még többet hazánkban, sok tapasztalatot gyűjtöttem, s főként megismertem országunk termőföldjét.

Egy emberöltő folyamán szerzett tudomásom alapján képesnek tartom magam arra, hogy törekvő és tanulmánygó fiatal tanárjelöltekből olyan agrogeológusokat nevelhessek, kik a termőtalajnak okszerűbb és kihasználásában a gyakorlati gazdának majd nélkülözhetetlen segítő társává válnak, s vállalva működve valósággá változtatják a „többtermelés” elhasznált jelszavát.

Végül annak igazolására, hogy külföldön mind szélesebb körben kezdik helyesnek tartani a termőtalajról hirdetett nézeteimet, felemlítem, hogy talajtani intézmények szervezése előtt a következő államokból küldtek hozzám hosszabb vagy rövidebb időre szakfériákat: Belgium, Dánia, Svédország, Franciaországi kolóniák, Japán, Horvátország, Románia. Hazánkban eddig a szőlészeti osztály küldött két szőlészeti felügyelőt két évi tanulmányidőre hozzám (Dicenty Dezső és Szóts Andor m. kir. szőlészeti felügyelőket), most pedig az Alföld erdősítésével kapcsolatban két erdőmérnök van hozzám beosztva, szintén az agrogeológiában való kiképzés céljából. A felsorolt indokok alapján kérem Nagyméltóságú Ministeriumot, méltóztassék mellékelte javaslatomat annyi példányban sokszorosíttatni, hogy az a kísérletügyi bizottság tagjai között szétszórható legyen, hogy így minél több szakembernek alkalma nyíljon a kérdéshez hozzászólhatni.”

A Treitz Péter által javasolt sokszorosításra vonatkozóan a minisztérium a fennmaradt okiratok alapján lépéseket tett, mert azt a Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvény Társasággal ki akarta adni 100 vagy 50 példányban, azonban az ügy további alakulásáról nincsenek adatok.

Fentieket követően 1924-től maradt fent egy felterjesztés, amelyet 32/1924. szám alatt Treitz Péter Szabó István földművelésügyi miniszternek írt. Ebből a beadványból kiderül, hogy előző javaslatai nem valósultak meg, és ezért a közben kialakult szerényebb munkafeltételek fenntartását kéri. Utal a közben eltelt időszak eseményeire a beadvány tartalma.

„Nagyméltóságú Minister Ur!

A m. kir. Földtani Intézet agrogeológiai osztályát néhai Böckh János igazgató tervezete alapján alapította néhai Bethlen András Grf. Földművelésügyi m. kir. Minister 1891. évben.

Néhai Böckh János már tervezéskor átértékelte, hogy az agrogeológiai Szaktudománnyal való foglalkozás egészen más irányú tanulmányokat igényel, mint a bányászat szolgálatában álló hegyi geológia. Ezért azután az agrogeológiai osztálynak szakbeli vezetésére egy külön állást szervezett. Az agrogeológiai osztály első vezetője és megalapítója néhai palini Inkey Béla főgeológus volt. Inkey Béla után dr. Szontágh Tamás udv. tanácsos óméltóságát nevezte ki a Földművelési Ministerium vezetőnek.

Böckh János igazgatósága alatt az agrogeológiai osztály nagyra fejlődött, tagjainak száma nyolcra szaporodott, laboratóriumai tíz helyiségből állottak, melyek teljesen fel voltak szerelve.

Az intézménynek külföldön olyan nagy volt a híre, hogy midőn 1909-ben nemzetközi kongresszust hívott egybe a m. kir. Földtani Intézet Igazgatósága, Európa legtöbb államának kiküldötte eljött, hogy a tanácskozáson részt vegyen. A konferencia utáni években pedig Belgium, Schwédország (sic.) Dánia, Ausztria, Japán, Románia és Horvátország alulírotthoz küldte szakembereit 2 héttől 6 hónapra terjedő időszakra azon célból, hogy az agrogeológiának újabb irányú fejlődését nálá tanulmányozzák.

A magyar agrogeológia jó hírve ma is fenn áll, összeköttetésem a külföldi szakértársakkal ma is megvan. Az ő segítségüknek köszönhető, hogy ma is lépést tartunk a külföldi kutatásokkal. Amerika, Japán, Hollandia könyvet, vegyi szereket és pénzbeli segítséget küldenek a laboratóriumi munkák folytatására.

Jó hírnevünk megmaradt, de sajnos laboratóriumaink, azok megsemmisültek. A m. kir. Földtani Intézet igazgatósága még 1913. évben mozgalmat indított arra nézve, hogy az agrogeológiai osztályt a földtani intézetből kihelyezze, mert azokban az években igen sok külső munkatárs dolgozott az intézetben és ezeknek sok helyiség kellett, így az intézeti palota szűk lett. A hiányzó helyiségek pótlására vette el az Igazgatóság 1915-ben a kémiai, 1916-ban a fizikai laboratórium helyiségeit (3. eln. 1913. felterjesztés és 94/1916. ügyirat).

A bőséges felszerelés sajnos megsemmisült. Az agrogeológusok tagjainak száma is időközben 8-ról 5-re csökkent s pótlásról nem volt szó. A világháborúnak legutolsó szaka minden mozgalmat meggátolt. De a háború befejezése után a Földművelésügyi Ministerium ezt a régóta húzódó kérdést is meg akarta oldani. Sekkor (67. 140—IX. 2. 1919) nevezte ki alulírottat az agrogeológia vezetőjévé, s egyszers-mint megbízta az agrogeológiai osztály újjászervezésére vonatkozó javaslat elkészítésére (67. 140. IX. 2. 1919.)

A megbízás végre hajtását azonban sajnos megakadályozta az időközben uralomra jutott tanácskormány intézkedése, mely Treitz Péter, Timkó Imre, Maros Imre dr. és Ballenegger Róbert dr. intézeti tagokat áthelyezte a szőlészeti kísérleti állomás IV. Pavillonnak három helyiségébe.

Szűk helyre szorítva, laboratórium és könyvtár nélkül komoly munkát végezni nem lehetett, ennél fogva e balul végződött kísérlet után a Földművelésügyi Ministerium az osztályt újra vissza helyezte. A Nagyméltóságú Ministeriumtól 67.140—IX.2. sz. alatt kapott megbízásnak alulírott 46/1921. int. szám alatt tett eleget. Ekkor nyújtotta be javaslatát, melyet a gyakorlati talajtani intézet szervezése ügyében dolgozott ki.

Minthogy azonban egyes sürgős talajismereti kérdések megoldására talajtani laboratórium működésére szükség volt, Magas Ministerium egy a IX. B. ügyosztályban tartott értekezlet eredményeként fenttartotta a talajtani állomás gyakorlati irányú működésének folytonosságát, s a kémiai munkák végzésével Scherf Emil okl. vegyész mérnök m. kir. vegyészt bízta meg.

Schfarzik Ferenc dr. műegyetemi tanár Ur Ó Méltósága szíves volt ideiglenesen a talajtani állomás laboratóriumának helyt adni a kémiai munkák elvégzésére. A Magas Ministerium, fenttartási és ügyviteli költségeket is utalt ki, melyeket a m. kir. földtani intézet házi pénztárának közvetítése révén kaptunk kézhez.

A talajtani laboratóriumban jelenleg a földműves iskolák talajtérképének elkészítéséhez és a Karcagi szikes talaj tanulmányozásához szükséges vizsgálatokat végezzük.

Továbbá az átnézetes talajtérkép magyarázó szövegének megírásához nélkülözhetetlen elemzési adatokat is csak ott kaphatom meg. Bátorkodom Nagyméltóságodat mély tisztelettel megkérni, hogy a megkezdett munkák folytatását a jelen keretben, a kérdés végleges rendezéséig megengedni méltóztassék.

Budapest, 1924. január hó 23.

Treitz Péter

m. kir. főbányatanácsos, agrofőgeológus"

Nem maradt nyoma annak, hogy fenti felterjesztésre hogyan reagáltak, és milyen szervezési intézkedéseket foganatosítottak. Tény azonban, hogy az ezt követő években főleg az Országos Földtani Intézetben folytak a talajtannal kapcsolatos kutatások, nemcsak a második világháborúig, hanem még az azt követő években is, egészen addig, míg megalakult a talajtani intézet.

Az ebben az időszakban folytatott talajtani elméleti és gyakorlati tevékenység számottevő és érdekes, de elemzése messze meghaladná e dolgozat keretét.

Az időszak igen aktív, mind hazailag, mind nemzetközileg figyelemreméltó, talajtani tevékenysége azonban nem változtatott azon, hogy szakmai körökben egyre erősödött az igény az önálló talajtani intézet megalapítása

íránt, mely társadalmilag és szervezetenként e dolgozat bevezető részében ismertett Magyar Mérnök- és Építészegylet Vegyész-mérnöki Szakosztályában lefolyt ülésen kulminált 1938-ban.

IRODALOM

A vegyész-mérnök szerepe a mezőgazdaságban. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Vegyész-mérnöki Szakosztályának előadása és javaslata a mezőgazdasági termelés határfokának és minőségének javítására. Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, 1938. (Feyer Gyula közreműködésével szerkesztette dr. Lengyel Béla)

A Magyar Tudományos Akadémia Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetének 25 éve. Bp. 1974.

Ballenegger Róbert—Finály István: A magyar talajtani kutatás története 1944-ig. Bp. 1963.

Országos Levéltár, K-szekció

